

**10 lat
Studenckiego Stowarzyszenia
Etyki Prawniczej**

Opracowanie redakcyjne: Iga Małobęcka

Wydanie książki zostało sfinansowane przez
Fundację Instytut Etyki Prawniczej

© Copyright by Iga Małobęcka, Paweł Skuczyński
Warszawa 2011

ISBN 978-83-931507-1-7

Instytut Etyki Prawniczej
ul. Szwanowskiego 4A lok. 27
01-318 Warszawa
www.etykaprawnicza.pl

Druk i oprawa: Zakład Graficzny UW, Zam. 1095/11

Spis treści

Główne kierunki rozwoju etyki prawniczej w Polsce (<i>Paweł Skuczyński</i>)	7
Kronika działalności Studenckiego Stowarzyszenia Etyki Prawniczej i Instytutu Etyki Prawniczej w latach 2001-2011 (<i>Iga Małobęcka</i>)	47
Zasady Etyczne Studentów Prawa	101

Główne kierunki rozwoju etyki prawniczej w Polsce

Paweł Skuczyński¹

1. Wprowadzenie

Rocznica funkcjonowania dwóch organizacji zajmujących się zagadnieniami etyki prawniczej – Studenckiego Stowarzyszenia Etyki Prawniczej oraz Fundacja Instytut Etyki Prawniczej jest niewątpliwą okazją do różnego rodzaju podsumowań. Jest to okazja o tyle szczególna, że okrągły charakter rocznicy pozwala na dokonanie z niezbyt jeszcze odległej, ale już wyraźnej perspektywy przeglądu i oceny wszelkiego rodzaju przedsięwzięć podejmowanych w ramach tych organizacji. Dlatego też w dalszej części niniejszego opracowania podjęta została próba zrekonstruowania przebiegu różnych projektów podejmowanych w ramach obydwu organizacji. Oczywiście w żaden sposób nie są to jedyne przedsięwzięcia, które były realizowane w odniesieniu do zagadnień etyki prawniczej w określonym przez daty rocznicy czasie. Wiele inicjatyw było w tym zakresie podejmowanych zarówno przez instytucje publiczne, samorządy i stowarzyszenia zawodów prawniczych, poszczególne ośrodki akademickie oraz mniej lub bardziej sformalizowane środowiska,

¹ Autor jest doktorem nauk prawnych, adiunktem na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, prezesem fundacji Instytut Etyki Prawniczej.

a także przez pojedyncze osoby. Różnorodność ta może tylko cieszyć i wzbudzać nadzieję, że takich inicjatyw będzie jeszcze więcej. Jednocześnie jest ona podstawą do wyrażenia wdzięczności wszystkim, którzy w takich działaniach brali udział – poprzez bezpośrednie włączanie się w nie, wspieranie ich lub po prostu sympatyzowanie z nimi.

Jednakże możliwe jest również podjęcie próby podsumowania na innej nieco płaszczyźnie, która jest szczególnie ważna ze względu na wspomnianą różnorodność realizowanych projektów inicjowanych przez bardzo wiele podmiotów, a która wydaje się stanowić najlepszy wyraz również wspomnianej już wdzięczności. Płaszczyzna ta ma mniej organizacyjny, a o wiele bardziej merytoryczny charakter, choć oczywiście obydwu tych kwestii całkowicie nigdy nie da się oddzielić. Słusznym więc wydaje się dokonanie próby merytorycznego podsumowania omawianego okresu. Powinno polegać ono przede wszystkim na dokonaniu przeglądu stanowisk ukształtowanych w debacie dotyczącej etyki prawniczej zarówno w zakresie problematyki najbardziej ogólnej, jak i różnego rodzaju bardziej szczegółowych kwestii. Sam fakt, że takie stanowiska można wyróżnić jest znamieny i pozwala mówić o rozwoju owej debaty. Jeśli bowiem przyjąć, że kryterium dojrzałości każdej debaty jest świadomość jej uczestników, jakie stanowisko jest przez nich reprezentowane, w jaki sposób było ono do tej pory uzasadniane oraz podważane, a także jakie posiada ona mocne i słabe strony, to w odniesieniu do etyki prawniczej można w ostatnim dziesięcioleciu o takim rozwoju mówić.

Jeśli jednak można mówić o rozwoju debaty etycznej, to poważne podsumowanie jakiegoś jej etapu, choćby wyodrębnionego jedynie w sposób całkowicie konwen-

cjonalny, musi obejmować nie tylko wskazanie stanowisk, które były w niej reprezentowane, ale przede wszystkim kierunków, w których zdaniem dokonującego podsumowania będzie się ona rozwijać. Oczywiście nie chodzi tu o próbę przewidywania przyszłości, lecz jedynie wyodrębnienie tendencji występujących w debacie dotyczącej etyki prawniczej, które to wyodrębnienie może oczywiście następnie służyć jako podstawa do dokonywania różnego rodzaju ekstrapolacji. Niezależnie od tego typu przydatności jest ono także wartością samą w sobie, ponieważ jest równoznaczne z lepszym zrozumieniem sensu debaty wokół etyki prawniczej. Jednocześnie należy pamiętać, że takiego typu podsumowanie oparte jest w pewnej mierze o subiektywne przekonania osoby go dokonywującej, co najmniej w zakresie doboru kryteriów zaprezentowanych podziałów. Z całą pewnością możliwa jest odmienna rekonstrukcja podstawowych kierunków etyki prawniczej w Polsce, a przynajmniej inne rozłożenie akcentów w tym zakresie.

Należy również wspomnieć, że punktem wyjścia dalszych rozważań warto uczynić pewną refleksję historyczną obejmującą przede wszystkim stan omawianej debaty dotyczącej etyki prawniczej w Polsce u progu XXI w. Na ów punkt wyjścia składa się szereg elementów o różnym zasięgu i charakterze, w tym mający miejsce zarówno w teorii, jak i praktyce wzrost zainteresowania zagadnieniami etycznymi w drugiej połowie XX w. W dalszej kolejności omawiając wyróżnione kierunki rozwoju etyki prawniczej w Polsce w ostatniej dekadzie należy uwzględnić przede wszystkim fakt, że rozwój ten odbywa się w dwóch blisko związanych ze sobą, ale jednak odmiennych sferach – teorii i praktyce. Pierwsza z nich obejmuje głównie takie elementy jak budowanie teorii etyki prawniczej oraz

zagadnienia etyki normatywnej, a także stosunek etyki prawniczej do innych dyscyplin naukowych. Druga natomiast to kwestie tworzenia i stosowania kodeksów etyki zawodowej w poszczególnych zawodach prawniczych, szeroko rozumianej edukacji etycznej prawników oraz coraz wyraźniej rysujących się problemów zależności między instytucjonalnym ukształtowaniem sądownictwa i zawodów prawniczych a etyką poszczególnych zawodów.

2. Etyka zawodowa i etyka prawnicza w XX w.

Bez cienia wątpliwości można stwierdzić, że u progu XXI wieku zaistniał klimat intelektualny do rozwoju debaty dotyczącej etyki prawniczej. Składało się na niego szereg elementów o różnym charakterze i zasięgu, z których nie wszystkie można oceniać pozytywnie. Niemniej fakt, że pewne zjawiska negatywne przyczyniły się i przyczyniają nadal do zainteresowania zagadnieniami etycznymi nie może być ignorowany. Jest to tym bardziej istotne, że często właśnie negatywne zjawiska ukierunkowują debatę. Niezależnie od oceny poszczególnych elementów składających się na ów klimat należy pamiętać, że wspomniany zróżnicowany charakter i zasięg tych elementów spowodował ich wzajemne uzupełnianie się polegające przede wszystkim na tym, że z jednej strony w ramach filozofii oraz nauk społecznych pojawiły się teorie i pojęcia umożliwiające prowadzenie takiej debaty, a z drugiej w praktyce miały miejsce zdarzenia, często głośne i kontrowersyjne, które zostały zinterpretowane jako potrzeba jej rozpoczęcia. Wydaje się, że można wskazać następujące elementy będące przesłankami debaty dotyczącej etyki prawniczej w ostatnim dziesięcioleciu.

Po pierwsze, mniej więcej w połowie XX wieku miał miejsce w filozofii tzw. zwrot etyczny określany także szerzej jako zwrot praktyczny². Oznaczał on nie tylko zwiększone zainteresowanie zagadnieniami praktycznymi, ale przede wszystkim daleko idące odrzucenie dominującego do tej pory scjentyistycznego stawiania nauki jako wzorca racjonalności dla innych dziedzin aktywności człowieka. Według zyskujących coraz więcej zwolenników poglądów, w sferze praktycznej albo mają zastosowanie nieco inne kryteria racjonalności niż w nauce, co wynika z różnic między działalnością poznawczą i praktyczną, albo wręcz to racjonalność praktyczna jest wzorcowa dla innych dziedzin aktywności człowieka. Zwrot praktyczny spowodował dynamiczny rozwój takich dyscyplin jak filozofia moralności, filozofia polityki czy filozofia prawa, co oczywiście nie znaczy, że nie rozwijały się one wcześniej. Niewątpliwie jednak proces ten właśnie dzięki omawianemu zwrotowi wszedł w nowy etap nie tylko pod względem ilościowym, ale także jakościowym, po okresie dominującego w tym zakresie sceptycyzmu. Oczywiście niemożliwe jest w tym miejscu nawet pobieżne omówienie różnorodności stanowisk teoretycznych, które powstały lub dojrzały po zwrocie praktycznym.

Mimo to należy jednak wspomnieć o co najmniej dwóch istotnych pojęciach mających znaczenie także dla etyki prawniczej. Chodzi przede wszystkim o pojęcie dialogu czy dyskursu, które jest kluczowe dla wielu teorii etycznych w drugiej połowie XX wieku. Jego doniosłość polega w głównej mierze na tym, że według najszerzej rozpo-
wszechnionych teorii rozwiązywanie wszelkich kwestii

² Zob. M. Paździora, *Uprzywilejowanie praktyki, czyli o tzw. zwrocie praktycznym w teorii i jego konsekwencjach* [w:] M. Błachut (red.), *Z zagadnień teorii i filozofii prawa. Ponowoczesność*, Wrocław 2007.

praktycznych powinno odbywać się poprzez dyskusje polegające na wymianie argumentów. Procesy argumentacji i wypracowywania rozwiązania powinny przebiegać zgodnie z pewnymi uniwersalnymi regułami zapewniającymi ich racjonalność, jak na przykład powinny być one wolne od przymusu, otwarte na wszystkich zainteresowanych, oparte na równości, itp³. Według innych ujęć dialog jest sytuacją mającą fundamentalne znaczenie z punktu widzenia etyki, ponieważ przejawia się w niej szacunek dla innego podmiotu i przyjęcie również za niego moralnej odpowiedzialności⁴. Można więc powiedzieć, że etyka po zwrocie praktycznym jest w dużej mierze etyką dialogu. Dla etyki prawniczej jest o tyle istotne, że współczesna debata jej dotycząca powinna nie tylko odbywać się zgodnie z regułami dialogu, ale także, że samo debatowa-

³ Tak przede wszystkim transcendentalna pragmatyka K.-O. Apla oraz uniwersalna pragmatyka J. Habermasa. Zob. K.-O. Apel, *Etyka dyskursu jako etyka odpowiedzialności – postmetafizyczna transformacja etyki Kanta*, Principia 5/1992; K.-O. Apel, *Wspólnota komunikacyjna jako transcendentalne założenie nauk społecznych* [w:] A. Zeidler-Janiszewska, *Kultura współczesna. Teoria-Interpretacje-Krytyka*, Warszawa 1993; K.-O. Apel, *Uniwersalistyczna etyka współodpowiedzialności* [w:] J. Sekuła (red.), *Idea etyczności globalnej*, Siedlce 1999; K.-O. Apel, *Refleksja transcendentno-pragmatyczna; główna perspektywa aktualnej transformacji filozofii Kanta* [w:] M. Potępa, Z. Zwoliński (red.), *200 lat z filozofią Kanta*, Warszawa 2006; J. Habermas, *Teoria działania komunikacyjnego*, t. 1, *Racjonalność działania a racjonalność społeczna*, Warszawa 1999; J. Habermas, *Teoria działania komunikacyjnego*, t. 2, *Przyczynek do krytyki rozumu funkcjonalnego*, Warszawa 2002; J. Habermas, *Faktyczność i obowiązki*, *Teoria dyskursu wobec zagadnień prawa i demokratycznego państwa prawnego*, Warszawa 2005. Zob. także np. A. Szahaj, *Teoria krytyczna szkoły frankfurckiej. Wprowadzenie*, Warszawa 2008.

⁴ Tak przede wszystkim filozofia E. Lévinasa, zob. np. E. Lévinas, *Inaczej niż być lub być ponad istotą*, Warszawa 2000; M. Jędraszewski, *Wobec innego: relacje między podmiotowe w filozofii Emanuela Lévinasa*, Poznań 1990; R. Moń, *Odpowiedzialność fundamentem ludzkiej podmiotowości: potrzeba i możliwości koncepcji E. Lévinasa*, Warszawa 1999.

nie nad kwestiami etycznymi może być uznane za formę społecznego działania etyki prawniczej.

Innym pojęciem, o którym należy wspomnieć w tym kontekście jest podmiot i związane z nim kwestie tożsamości i osoby. Niewątpliwie zwrot praktyczny zapoczątkował ponowne zainteresowanie tymi zagadnieniami, które przez dłuższy czas były traktowane marginalnie, ustępując miejsca kwestiom normatywnym *sensu stricto*. Innymi słowy kategorie reguł i zasad postępowania stanowiące główny przedmiot zainteresowania etyki w ostatnich dekadach przed zwrotem etycznym zostały uzupełnione o kategorie odnoszące się do podmiotów moralności, takich jak cnoty czy moralna odpowiedzialność, a także wspólnotowo kształtowana tożsamość⁵. W zależności od ujęcia przyjmuje się, że w sensie teoretycznym jedna lub wiele z tych kategorii warunkują reguły i zasady. Natomiast w sensie praktycznym funkcjonowanie ich jako cech konkretnego podmiotu umożliwia zrozumienie przez niego treści konkretnych reguł i zasad. Dzięki temu istnieje hermeneutyka norm moralnych, a więc także historia moralności. Z punktu widzenia etyki prawniczej jest to o tyle istotne, że w jej ramach często zakłada się, iż jest ona nie tylko sferą norm postępowania, ale także źródłem tożsamości prawników.

Po drugie, na zwrot praktyczny w filozofii nałożyła się popularność funkcjonalizmu w naukach społecznych. Szczególnie istotna w tym zakresie jest myśl T. Parsonsa, który dostrzegał szczególną rolę wolnych zawodów, w tym

⁵ Tak przede wszystkim A. MacIntyre, *Dziedzictwo cnoty. Studium z teorii moralności*, Warszawa 1996; A. MacIntyre, *Czyja sprawiedliwość? Jaka racjonalność?*, Warszawa 2007; Ch. Taylor, *Etyka autentyczności*, Kraków 1996; Ch. Taylor, *Źródła podmiotowości: narodziny tożsamości nowoczesnej*, Warszawa 2001.

zawodów prawniczych, w społeczeństwie. Najogólniej rzecz biorąc w toku wszelkich zmian społecznych, które są przecież charakterystyczne dla współczesnych społeczeństw, występują dwa istotne procesy, tj. dyferencjacja i integracja. Pierwszy „polega na wyodrębnianiu się w społeczeństwie coraz to nowych funkcji i odpowiadających im nowych ról i grup. Stwarza to coraz poważniejsze problemy koordynacji, które muszą być rozwiązywane przez tworzenie nowych systemów norm i wartości, przystosowanych do nowych – bardziej złożonych stosunków. Rosnąca złożoność struktury społecznej powoduje, że wzory kulturowe muszą być coraz bardziej ogólne. Proces integracji polega na wytwarzaniu się adekwatnych środków kontroli społecznej”⁶. W związku z tym szczególną rolę we współczesnych społeczeństwach pełnią wolne zawody, dzięki którym możliwe jest stosowanie owych coraz bardziej ogólnych wzorów kulturowych do konkretnych przypadków⁷.

W związku z tym wolne zawody, a w szczególności prawnicy posiadają we współczesnych społeczeństwach coraz większą władzę. W odniesieniu do jej sprawowania zasadne jest pytanie o kontrolę społeczną oraz o sposoby dokonywania aplikacji ogólnych wzorów kultury do poszczególnych przypadków, a więc na przykład norm prawnych do konkretnych spraw. Jest to sfera, w której istnieje etyka zawodowa jako zespół norm regulujących wykonywanie wolnych zawodów, a więc jest ona swego rodzaju narzędziem samokontroli społecznej istniejącej tam, gdzie ze względu na szczególną pozycję wolnych

⁶ J. Szacki, *Historia myśli socjologicznej*, Warszawa 2007, s. 823.

⁷ Zob. J. Winczorek, *Czy istnieje etyka prawnicza? Kilku uwag ze stanowiska socjologicznej teorii norm* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy* 2, Warszawa 2011, s. 39.

zawodów oraz poziom skomplikowania ich czynności tradycyjne środki kontroli społecznej zawodzą. Dla prawników oznacza to, że ich funkcje polegają na tym, iż stanowią oni „tkankę łączną” w strukturze społecznej, dzięki pewnemu „zintegrowaniu” z autorytetem władzy oraz, w pewnej mierze, samodzielnej opiece nad tradycją prawną – stanowią oni „rodzaj ‘drugiej’ linii obrony przeciwko rozkładowym następstwom konfliktu społecznego” oraz rodzaj „buforu pomiędzy władzą ustawodawczą i organami wykonawczymi a ogółem społeczeństwa”⁸. Dla etyki prawniczej oznacza to szczególne zainteresowanie kategorią ról zawodowych i kontroli nad wykonywaniem zawodu⁹.

Po trzecie, omówione powyżej elementy rozwoju filozofii i nauki umożliwiające prowadzenie debaty dotyczącej etyki prawniczej należy uzupełnić o elementy bardziej praktyczne, które zrodziły jej potrzebę. Wśród nich należy przede wszystkim wskazać datujące się mniej więcej na przełom lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych zainteresowanie problemami efektywności działania władzy publicznej, w tym kwestiami wszelkiego rodzaju korupcji. Na kanwie sporu między zwolennikami neoliberalnej deregulacji a zwolennikami ingerencji państwa w gospodarkę¹⁰ argumentacja dotycząca sprzyjania tego ostatniego

⁸ T. Parsons, *Spojrzenie socjologa na zawód prawnika* [w:] Tenże, *Szkice z teorii socjologicznej*, Warszawa 1972, s. 480, 486; T. Parsons, *Wolne zawody a struktura społeczna* [w:] Tenże, *Szkice z teorii socjologicznej*, Warszawa 1972. Zob. P. Skuczyński, *Status etyki prawniczej*, Warszawa 2010, s. 73-74.

⁹ Zob. np. E. Łojko, *O roli zawodów prawniczych w dzisiejszym społeczeństwie*, Palestra 3-4/1997; E. Łojko, *Role i zadania prawników w zmieniającym się społeczeństwie*, Warszawa 2005.

¹⁰ Należy podkreślić, że opozycja ta opiera się na kryterium obecności państwa w gospodarce, a więc w gruncie rzeczy dotyczy starego sporu między kapitalizmem i socjalizmem, czyli abstrahuje od również istotnej z historycznego punktu widzenia kwestii państwa opiekuńczego.

zachowaniom korupcyjnym była dość powszechnie używana. Deregulacja jawiła się wówczas i często jawi do dziś jako najlepszy sposób przeciwdziałania tego typu zjawiskom. Oczywiście w krótkim czasie pojawiły się odmienne koncepcje walki z korupcją, w tym także odwołujące się do kwestii etycznych. Z punktu widzenia etyki prawniczej istotne jest przede wszystkim to, że debata ta zapoczątkowała szerokie zainteresowanie standardami etycznymi życia publicznego i pełnienia służby publicznej.

Najbardziej ogólne – a przez to uznawane za najbardziej uniwersalne – określenie standardów etycznych życia publicznego zawiera tzw. „Siedem zasad życia publicznego” sformułowane przez brytyjską Komisję Lorda Nolana w jej Raporcie z 1995 r. Stanowiły one wzór dla wielu bardziej szczegółowych kodeksów etycznych w Europie i na świecie¹¹. Zasady te to: bezinteresowność, rzetelność, obiektywizm, odpowiedzialność, otwartość, uczciwość, przywództwo¹². Oprócz przypomnienia i potwierdzenia zasad życia publicznego Raport Komisji Nolana sformułował jeszcze trzy inne zalecenia ogólne, które miały być zrealizowane w całej służbie publicznej, tj. stworzenie we wszystkich instytucjach kodeksów postępowania, zapewnienie mechanizmów niezależnej kontroli oraz działania na rzecz kształcenia i propagowania etyki

Wychodzi się tu bowiem z założenia, że redystrybucja dóbr należy do innej sfery niż ich produkcja, a tego właśnie dotyczą wspomniane stanowiska. Zob. P.L. Berger, *Rewolucja kapitalistyczna. Pięćdziesiąt tez o dobrobycie, równości i wolności*, Warszawa 1995, s. 10-11.

¹¹ Wśród nich można wymienić polskie dokumenty, takie jak Zasady Etyki Poselskiej z 17 lipca 1998 r., czy Kodeks Etyki Służby Cywilnej z 11 października 2002 r. Zob. H. Izdebski, M. Kulesza, *Administracja publiczna. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 2004, s. 304 i n.

¹² Pełny tekst zasad zob. E. Popławska (red.), *Dobro wspólne – władza – korupcja. Konflikt interesów w życiu publicznym*, Warszawa 1997.

w służbie publicznej. Działania te w założeniu miały się uzupełniać i łącznie przynieść efekt w postaci podniesienia standardów etycznych życia publicznego i pełnienia służby publicznej. Wydaje się jednak, że ze względu na selektywność ich podejmowania nie zawsze efekt ten jest osiągnięty, co ponadto zaowocowało również zjawiskami, które należy oceniać co najmniej ambiwalentnie.

Doszło bowiem do swego rodzaju polaryzacji perspektyw w zakresie efektywnych działań służących propagowaniu etyki życia publicznego i służby publicznej. Z jednej strony, skoncentrowano się na tworzeniu kodeksów etycznych czy kodeksów postępowania oraz nadawaniu już istniejącym charakteru najbardziej zbliżonego do aktów prawnych, tj. dających podstawę do sformułowania ścisłych obowiązków zawodowych, najlepiej o charakterze proceduralnym¹³. Z drugiej strony, pojawiła się swego rodzaju fala inicjatyw głównie o charakterze politycznym, które punktem centralnym swoich programów uczyniły postulaty wymiany elit rządzących i administrujących państwami, ze względu na domniemaną ich nieuczciwość i konieczność zastąpienia osobami gwarantującymi etyczne postępowanie. Obydwie perspektywy opierają się na błędzie redukcjonizmu, przy czym pierwsza bez drugiej rodzi formalizm, druga natomiast bez pierwszej oznacza populizm. Dla debaty etycznej najbardziej istotną kwestią jest to, w jaki sposób można obie perspektywy połączyć w ramach spójnej teorii oraz w ramach działań praktycznych.

Po czwarte, nawet w państwach, które dokonały w latach osiemdziesiątych daleko idącej deregulacji

¹³ Pozytywnie o tej perspektywie zob. T. Stawecki, *Od perfekcjonizmu moralnego do ścisłych reguł odpowiedzialności zawodowej: droga ku globalnej etyce prawniczej?* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy*, Warszawa 2008, s. 131-157.

gospodarki, a więc przede wszystkim w krajach anglosaskich, kwestie etyczne bardzo szybko znalazły się w centrum zainteresowania badań nad gospodarką rynkową. Oczywiście perspektywa etyczna w tym zakresie nie jest niczym nowym i stanowiła przedmiot rozważań różnych dyscyplin już wcześniej, wykwiłając co najmniej od czasów Maxa Webera. Jednakże zagadnienia takie jak etyka pracy czy etyka bogacenia się traciły stopniowo na znaczeniu, głównie wskutek coraz mniejszego znaczenia grup społecznych, do których się one odnoszą. Z jednej strony, wraz z narastającym w XIX wieku coraz bardziej ostrym konfliktem społecznym etyka pracy stała się centralnym zagadnieniem zarówno dla doktryn lewicowych, jak i dla katolickiej nauki społecznej. Jednakże od początku XX wieku spada społeczna doniosłość pracy robotników, a pełna standaryzacja i automatyzacja ich pracy, która najpełniejszy wyraz znalazła w fordyzmie, spowodowała utratę zainteresowania przez etykę pracy, czemu nie przeszkodził szczególny nacisk kładziony na to zagadnienie w państwach realnego socjalizmu¹⁴.

Z drugiej natomiast, zainteresowanie traciła etyka bogacenia się, która miała być domeną przedstawicieli kapitału. Jest to efektem coraz bardziej powszechnego rozdziału własności od zarządzania we współczesnych przedsiębiorstwach i profesjonalizacją zarządzania, co w konsekwencji można określić także jako profesjonalizację gospodarki. Renesans perspektywy etycznej w badaniach nad gospodarką przyniosły kryzysy wstrząsające głównie gospodarkami krajów anglosaskich w 2001 i 2008 roku, przy czym jak wiadomo ten ostatni jest na tyle

¹⁴ Zob. M. Marody, M. Lewicki, *Przemiany ideologii pracy* [w:] J. Kochanowicz, M. Marody (red.), *Kultura i gospodarka*, Warszawa 2010, s. 85 i n.

poważny, że przekształcił się w kryzys światowy. Kryzysy te, polegające na typowym dla tego typu zjawisk pękaniu banków spekulacyjnych, w obydwu przypadkach zostały wywołane przez ich nadmierne „rozdmuchanie” przez wprost nielegalne lub co najmniej nieodpowiedzialne i nietransparentne działania profesjonalnych audytorów w pierwszym i profesjonalnych bankierów inwestycyjnych w drugim przypadku. Bardzo szybko przerodziły one się w kryzysy zaufania na rynkach, które pogłębiły problemy całych gospodarek. Coraz częściej stawia się tezę, że tego typu kryzysów można uniknąć dzięki etyce biznesu i społecznej odpowiedzialności biznesu¹⁵.

Po piąte, wśród elementów składających się na klimat intelektualny sprzyjający debacie dotyczącej etyki prawniczej należy wskazać wydarzenia mające miejsce w środowisku prawniczym, które wzbudzały wątpliwości natury etycznej i które skutkowały ograniczeniem zaufania do prawników. Przykładem takich wydarzeń jest afra Watergate, która w latach siedemdziesiątych wstrząsnęła Stanami Zjednoczonymi. Dość powszechnie przyjmuje się, że udział w niej kilku prawników poważnie przyczynił się do przyspieszenia dyskusji nad etyką prawniczą i prac nad nowym kodeksem etycznym¹⁶. Nie należy jednak zapominać, że choćby nawet najbardziej spektakularna afra jest zawsze wynikiem szerszych procesów. Charakterystyczne

¹⁵ Zob. P. Skuczyński, *Etyka zawodowa a źródła współczesnych kryzysów* [w:] J. Oniszczyk (red.), *Normalność i kryzys - jedność czy różnorodność. Refleksje filozoficzno-prawne i ekonomiczno-społeczne w ujęciu aksjologicznym*, Warszawa 2010, s. 133-146. Zob. także np. Cz. Porębski, *Czy etyka się opłaca? Zagadnienia etyki biznesu*, Kraków 1998; J. Jackson, *Biznes i moralność*, Warszawa 1999; J. Dietl, W. Gasparski (red.), *Etyka biznesu*, Warszawa 2002; W. Gasparski, J. Jolanta-Bonca (red.), *Biznes - prawo - etyka*, Warszawa 2009.

¹⁶ R. Tokarczyk, *Etyka prawnicza*, Warszawa 2005, s. 67.

wyduje się istnienie przede wszystkim atmosfery przyzwolenia dla nielegalnych i nieetycznych zachowań. Dlatego też, choć głośnie wydarzenia na pewno z reguły przyspieszają dokonywanie zmian ze względu na wzmożone zainteresowanie opinii publicznej, to o tzw. kryzysie moralnym profesji prawniczych mówi się niezależnie, czy znajduje on dodatkowy wyraz w takich głośnych wydarzeniach czy nie. Kryzys ów przejawiać się ma w ogólnym obniżeniu standardów wykonywania zawodów prawniczych¹⁷.

Potwierdzeniem tego poglądu może być fakt, że bezpośrednią przyczyną rozpoczęcia debaty dotyczącej etyki prawniczej w Polsce stały się wnioski płynące z badań nad postawami akademickiej młodzieży prawniczej¹⁸. Odbiły się one szerokim echem przede wszystkim dlatego, że ukazywały właśnie wspomnianą atmosferę przyzwolenia na działania nielegalne i nieetyczne, co przejawiało się w znacznych odsetkach studentów prawa gotowych wręczyć łapówkę lub poświadczyc nieprawdę dla dobra swojego klienta. Choć badania te przeprowadzone zostały w latach 1996-1997 do dziś często przywoływane są jako podstawowe świadectwo problemów etycznych środowiska prawniczego. Należy jednak pamiętać, że od tego czasu wiele uległo zmianie, zarówno w odniesieniu do etyki prawniczej – głównie wskutek toczącej się wokół niej debaty, jak i w odniesieniu do szerzej rozumianego podejścia do etyki życia publicznego w Polsce. Niewątpliwie jednak można uznać, że badania te i zorganizowana pod ich wpływem w 2000 r. na Uniwersytecie Warszawskim konfe-

¹⁷ Zob. R. Sarkowicz, *Amerykańska etyka prawnicza*, Kraków 2004, s. 301 i n.; R. Sarkowicz, *O tzw. moralnym kryzysie profesji prawniczej* [w:] J. Stelmach (red.), *Studia z filozofii prawa* 2, Kraków 2003, s. 159-164.

¹⁸ E. Łojko (red.), *Studenci prawa o swojej przyszłości zawodowej. Wyniki ankiety 1996-1997*, Warszawa 1999.

rencja „Etyka prawnika. Etyka nauczyciela zawodu prawniczego”¹⁹ mogą być uznane za początek omawianej debaty.

3. Główne kierunki badań w etyce prawniczej

3.1. Etyka normatywna

Wśród zagadnień teoretycznych, które stały się przedmiotem debaty dotyczącej etyki prawniczej w ostatnim dziesięcioleciu wyraźnie zauważyć można trzy obszary. Pierwszy z nich to szeroko rozumiana etyka normatywna zawodów prawniczych. Obejmuje ona zagadnienia związane z wykonywaniem zawodów prawniczych, w szczególności takie, które rodzą najwięcej problemów oraz kontrowersji. W ramach tego typu rozważań podejmuje się próby dokonywania systematyzacji etyki wszystkich zawodów prawniczych, jednakże choć istnieją już opracowania o charakterze podręcznikowym zmierzające do tego celu²⁰, to daje się odczuć deficyt monografii poświęconych etyce poszczególnych zawodów prawniczych²¹, które mogłyby następnie stanowić podstawę poważnej syntezy. Należy również zaznaczyć, że tego typu rozważania są

¹⁹ Zob. pokonferencyjny tom E. Łojko (red.), *Etyka prawnika. Etyka nauczyciela zawodu prawniczego*, Warszawa 2002. Potrzebę podejmowania działań na rzecz propagowania etyki prawniczej potwierdzili kilka lat później sami studenci prawa UW w badaniach M. Raczkowski, P. Skuczyński (red.), *Studenci prawa o etyce. Wyniki ankiet 2002*, Warszawa 2005.

²⁰ Zob. np. R. Tokarczyk, *Etyka prawnicza*, Warszawa 2005, H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka zawodów prawniczych. Etyka prawnicza*, Warszawa 2006.

²¹ Zob. m.in. Z. Krzemiński, *Etyka adwokacka. Teksty, orzecznictwo, komentarz*, Kraków 2003; T. Romer, M. Najda, *Etyka dla sędziów. Rozważania*, Warszawa 2007; A. Bereza (red.), *Zawód radcy prawnego. Historia zawodu i zasady jego wykonywania*, Warszawa 2010.

w pewnej mierze poprzedzone refleksją typową dla etyki opisowej, głównie pod postacią badań dziejów etyki prawniczej, np. w formie typologii tradycji etyki prawniczej i związanego z nimi pojmowania zawodów prawniczych. Warto chociaż krótko wspomnieć o roli tradycji w badaniach nad współczesną etyką prawniczą.

Można przyjąć, że tradycje etyki prawniczej powstały jako spójne i praktyczne sposoby pojmowania etyki prawniczej konkretnych zawodów prawniczych w konkretnych krajach. Do zawodów tych należy przede wszystkim zawód adwokata lub zawody do niego podobne, jednakże ze względu na podobieństwa między etyką poszczególnych zawodów, tradycje te mogą być przydatne dla wyróżnienia i uporządkowania podstawowych pojęć etyki prawniczej. Powstanie tradycji etyki prawniczej upoważnia do nazwania ich poprzez nawiązanie do miejsc ich pochodzenia. W zawiązku z tym można mówić o francuskiej, amerykańskiej i niemieckiej tradycji etyki prawniczej. Należy jednak pamiętać, że tradycje te oddziaływały i oddziałują również współcześnie na pojmowanie etyki prawniczej w innych krajach, szczególnie najbliższych ich ojczyznom pod względem przynależności do kręgów kultury prawnej. Warto zaznaczyć, że w dziejach etyka zawodów prawniczych istniała także w innych niż tradycje formach, przede wszystkim różnego rodzaju rozporoszonych przysięg zawodowych, regulacji normatywnych oraz wypowiedzi autorytetów. Dziś stanowią one cenne źródło poznania historycznego i inspiracji²².

W odniesieniu do samej etyki normatywnej należy zauważyć, że obejmuje ona bardzo szeroki zakres zagad-

²² P. Skuczyński, *Tradycje etyki prawniczej a nowoczesne zawody prawnicze* [w:] P. Steczkowski (red.), *Etyka-deontologia-prawo*, Rzeszów 2008, s. 355 i n.

nień, w tym grupę problemów określanych jako etykę zawodów prawniczych²³, w ramach której można wyróżnić etyki poszczególnych zawodów, takie jak wspomniane etyka adwokacka i etyka sędziowska, a także etyka radców prawnych, etyka prokuratorska, etyka notarialna i etyka komornicza. Do zagadnień spornych należy, czy etyka prawnicza obejmuje również etykę prawników, którzy nie wykonują żadnego z powyżej wymienionych zawodów prawniczych, a więc na przykład etykę akademicką w zakresie²⁴, w jakim odnosi się ona do etyki nauki prawa oraz etyki studentów prawa, a także etykę doradców władz publicznych, a więc prawników nie związanych z władzą sądowniczą, lecz z władzą wykonawczą i ustawodawczą²⁵. Oznacza to, że sam termin „etyka prawnicza” pochodzący z języka angielskiego, w którym funkcjonuje pojęcie *legal ethics* jest rozumiany szerzej niż w krajach anglosaskich, gdzie odnoszony jest on jedynie do etyki *legal profession*, a więc wolnego zawodu prawniczego i nie obejmuje swym zakresem chociażby etyki sędziowskiej, na oznaczenie której używany jest termin *judicial ethics*.

Kwestią sporną jest również zakres przedmiotowy etyki prawniczej i możliwe są tutaj trzy stanowiska. Po pierwsze, etyka prawnicza *sensu stricto* określa etyczne powin-

²³ Na temat tego rozróżnienia zob. P. Skuczyński, *Metoda i przedmiot etyki prawniczej* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka zawodów prawniczych. Etyka prawnicza*, Warszawa 2006, s. 57 i n.

²⁴ Zob. E. Łojko, *Etyka akademicka a etyka prawnicza* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka zawodów prawniczych. Etyka prawnicza*, Warszawa 2006; P. Skuczyński, P. Zawadzki (red.), *Odpowiedzialność dyscyplinarna. Podstawy, procedura i orzecznictwo w sprawach studentów Uniwersytetu Warszawskiego 2000-2005*, Warszawa 2008.

²⁵ Zob. J. Zajadło, *Etyka doradcy władz publicznych (na przykładzie afery tzw. Torture Papers)*, Przegląd Sejmowy 6/2007. Zob. także rozdział *Prawo kontra etyka prawnicza* [w:] J. Zajadło (red.), *Fascynujące ścieżki filozofii prawa*, Warszawa 2008.

ności prawników wąsko i utożsamia je z powinnościami moralnymi. Tak rozumiana etyka prawnicza koncentruje się z reguły na różnego rodzaju dylematach moralnych prawników oraz ogólnych zasadach etyki, które służą ich rozwiązywaniu. Po drugie, etyka prawnicza *sensu largo* przez etyczne powinności prawników rozumie nie tylko powinności moralne, lecz wszelkie normy dotyczące prawników, w tym normy prawne, techniczne i zwyczajowe oraz inne normy społeczne. Szczególne miejsce w tym zakresie zajmują kodeksy etyki zawodowej, a także ustawy zawodowe, uchwały organów samorządów zawodowych, a także orzecznictwo sądowe oraz dyscyplinarne. Po trzecie, etyka prawnicza *sensu largissimo* etyczne powinności prawników ujmuje jako wszelkie normy dotyczące prawników, a także sposoby ich tworzenia i stosowania. W tym ujęciu istotna jest nie tylko treść norm i wartości etyki prawniczej, ale również to, w jaki sposób się one kształtują. Istotne w tym ujęciu są na przykład sposoby pojmowania podstawowych celów i wartości zawodów prawniczych, które mogą być rekonstruowane na przykład na podstawie relacji prawnik-klient lub ról zawodowych prawników.

Dokonując przeglądu szczegółowych zagadnień, które wzbudzają największe zainteresowanie w zakresie etyki normatywnej zawodów prawniczych można przypuszczać, że staną się one prawdopodobnie przedmiotem dalszych badań. W pierwszej kolejności należy wymienić próby ustalenia katalogu podstawowych zasad etyki prawniczej. Funkcją takich zasad jest to, że wyrażają one podstawowe wartości poszczególnych zawodów, a obowiązki zawodowe prawników powinny być zawsze interpretowane w sposób nie tylko zgodny z zasadami zawodowymi, ale także w sposób najpełniej je realizujący. Można powiedzieć, że jest to podstawowa dyrektywa interpretacyjna w etyce praw-

niczej wyrażająca ścisły związek deontologii zawodowej i aksjologii zawodowej. Przykładowo jedyną z propozycji takiego katalogu zasad podstawowych etyki prawniczej jest wyodrębnienie zasady zaufania (lojalności), zasady integralności, zasady niezależności, zasady niezawisłości, zasady bezstronności, zasady staranności i zasady odpowiedzialności²⁶. Inną propozycją jest wyodrębnienie zasady autonomii, zasady kompetencji, zasady uczciwości, zasady poufności, zasady konfliktu interesów, zasady reklamy i akwizycji oraz zasady honorariów²⁷. Możliwe są również inne ujęcia.

Możliwe jest na przykład rekonstruowanie zasad etyki prawniczej jako wyrażających pewne wartości zawodowe bezpośrednio na podstawie pewnych faktów społecznych mających wpływ na wyodrębnienie etyki zawodów prawniczych, na przykład relacji prawnik-klient lub ról zawodowych prawników. W tym ostatnim przypadku można uznać za zasady wartości poszczególnych ról zawodowych na przykład lojalność w odniesieniu do roli obrońcy i pełnomocnika, rzetelność w odniesieniu do prawników udzielających porad prawnych, dobrowolność w przypadku prawników będących mediatorami, bezstronność w przypadku ról sędziego i arbitra, obiektywizm i praworządność w przypadku roli oskarżyciela (prokuratora), wiarygodność w przypadku notariusza oraz sprawność w przypadku czynności egzekucyjnych (komornika). Oczywiście jest to jedynie pewna propozycja, wydaje się jednak, że mogłaby ona przyczynić się do uporządkowania dyskusji dotyczącej podstawowych zasad etyki prawniczej oraz ułatwić wyjaśnienie związku między różnymi ścisłymi

²⁶ H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka zawodów...*, s. 93 i n.

²⁷ R. Tokarczyk, *Etyka prawnicza...*, s. 77 i n.

obowiązkami zawodowymi a podstawowymi wartościami, których realizacji one służą.

Wśród zagadnień prawniczej etyki normatywnej o bardziej szczegółowym charakterze należy zwrócić uwagę na kwestie marketingu usług prawniczych. Jak dotąd był on najczęściej utożsamiany z problematyką pozyskiwania klientów, w tym z zakazem reklamy oraz innych niedopuszczalnych form aktywności oraz z różnymi ograniczeniami co do treści i formy dopuszczalnej informacji o świadczonych przez prawnika usługach prawnych. Niewątpliwie jednak marketing rozumiany jako budowanie pozycji rynkowej jest pojęciem o wiele szerszym i obejmuje również sposoby utrzymania klienta, z którym dany podmiot już współpracuje, co bywa ujmowane jako tzw. marketing relacyjny²⁸. Dla badań z zakresu etyki prawniczej istotne wydaje się, w jakim stosunku pozostają do siebie tak rozumiany marketing oraz etyka prawnicza. Jeśli bowiem związane z nim techniki służą budowaniu lojalności klienta w stosunku do prawnika, a jednocześnie prawnicy zobowiązani są do etycznej lojalności wobec swoich klientów, to nie ma tutaj sprzeczności, a w wręcz przeciwnie – występuje pewna komplementarność ułatwiająca wypracowanie harmonijnej współpracy prawnika i klienta.

Kolejnym zagadnieniem wymagającym pogłębionych studiów jest tajemnica zawodowa. Wzbudza ono sporo kontrowersji związanych z różnego rodzaju ingerencją

²⁸ H. Izdebski, *Marketing usług prawniczych. Rozpoczęcie współpracy* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka zawodów prawniczych. Etyka prawnicza*, Warszawa 2006, s. 179. Por. M. Bobrowicz, *Marketing usług prawniczych czyli jak wyprzedzić konkurencję*, Warszawa 2001; R. i V. Römermann, *Profesjonalny marketing dla prawników – to konieczność!*, *Radca Prawny* 1/2002; A. Kłosowski, *Marketing usług prawniczych – tendencje*, *Radca Prawny* 3/2005.

w jej zakres, jak na przykład możliwość zwolnienia z niej prawnika w pewnych okolicznościach w postępowaniu karnym²⁹, nałożenie na prawników obowiązków wynikających z ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu³⁰, jak i wyłączenie spod ochrony prawnej korespondencji prowadzonej w ramach przedsiębiorstwa przez prawnika zatrudnionego w przedsiębiorstwie³¹. Abstrahując od szczególnie istotnych w praktyce pytań o zasadność tego typu ingerencji, które określane bywają mianem „erozji tajemnicy zawodowej” istnieje również szereg pytań teoretycznych, przede wszystkim o charakter tajemnicy zawodowej. Kwestią fundamentalną

²⁹ Zob. uchwałę 7 sędziów SN z dnia 16 czerwca 1994 r., I KZP 5/94, OSNK 1994, Nr 7–8, poz. 41 oraz *Wokół tajemnicy adwokackiej – orzeczenia, uchwały i glosy*, Palestra 7–8/1994 i Cz. Jaworski, *Wokół tajemnicy adwokackiej – podstawowe tezy wystąpienia przed Sądem Najwyższym na posiedzeniu poprzedzającym wydanie uchwały składu siedmiu sędziów (sygnatura I KZP 5/94) w sprawie tajemnicy zawodowej*, Palestra 9–10/1994, s. 70 i n.; *Wystąpienia przed SN w sprawie tajemnicy zawodowej*, Palestra 9–10/1994. Zob. także wyrok TK z dnia 22 listopada 2004 r., Sygn. akt SK 64/03. O dzisiejszych problemach dotyczących tajemnicy zawodowej na gruncie kodeksu postępowania karnego z 1997 r. zob. M. Steinhagen, *Tajemnica zawodowa prawników: wyzwania i zagrożenia*, Palestra 5–6/2004, s. 57 i n.

³⁰ Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz. U. z 2010 r. Nr 46, poz. 276 ze zm.) uchwalona została w celu implementowania dyrektywy Rady 91/308/EWG z 10 czerwca 1991 r. w sprawie uniemożliwienia korzystania z systemu finansowego w celu prania pieniędzy, a następnie była znowelizowana w celu implementowania dyrektywy 2001/97/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 4 grudnia 2001 r. zmieniającej dyrektywę Rady 91/308/EWG w sprawie uniemożliwienia korzystania z systemu finansowego w celu prania pieniędzy. Zob. wyrok TK z dnia 2 lipca 2007 r. Sygn. akt K 41/05.

³¹ Zob. wyrok ETS z 1982 roku w sprawie 155/79 AM & S Europe v. Komisja; Postanowienie ETS z 2004 roku w sprawie C-7/04 P(R); Postanowienie Sąd Pierwszej Instancji z 2004 roku w sprawie T-253/03; Wyrok ETS z 2010 roku w sprawie Case C-550/07 P Akzo Nobel Chemicals and Akros Chemicals Ltd v Commission;

jest, w jakiej relacji pozostają do siebie obowiązki etyczny zachowania tajemnicy oraz jej prawna ochrona (*attorney-client privilege*), a więc czy wspomniane ingerencje dotyczą jedynie drugiej, czy też pierwszej sfery. Ponadto należy zauważyć, że ingerencje te mają niejednolity charakter i niektóre z nich można zakwalifikować jako wyjątki od tajemnicy, inne natomiast jako ograniczenie jej zakresu przedmiotowego. Istotne jest także pytanie o granice ingerencji ustawodawcy w tym zakresie³².

Istotne i wymagające dalszych badań jest zagadnienie konfliktu interesów. W tym zakresie niezbędne wydaje się przede wszystkim uporządkowanie podstawowych pojęć i sytuacji, w których konflikt interesów występuje. Chodzi przede wszystkim o tzw. konfiguracje podmiotowe konfliktu interesów, a więc o przeanalizowanie jakie relacje z jakimi podmiotami powodują, że prawnik znajduje się w pozycji osoby reprezentującej jednocześnie dwa lub więcej sprzecznych ze sobą interesów. Jak dotąd wyróżnia się przede wszystkim konflikt interesów między interesem klienta a interesem prawnika, między interesem osób trzecich, z którymi prawnik jest związany a interesem klienta oraz między interesami dwóch lub więcej klientów aktualnych lub między byłym klientem a klientem aktualnym³³.

³² H. Gajewska-Kraczkowska, *Tajemnica zawodowa*, [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka zawodów prawniczych. Etyka prawnicza*, Warszawa 2006, s. 192 i n.; K. Mikołajczyk-Graj, *Prawnicze role zawodowe a charakter obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy 2*, Warszawa 2011, s. 244 i n.; M. Niedużak, *Czy tajemnica adwokacka może obowiązywać tylko adwokatów? Rozważania na gruncie § 19 ust. 4 Zbioru zasad etyki adwokackiej i godności zawodu* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy 2*, Warszawa 2011, s. 261 i n.

³³ S. Zabłocki, *Zakaz obrony kilku oskarżonych przez jednego obrońcę w sytuacji kolizyjnej (część I)*, *Palestra* 11/1993; M. Jurzyk, *Wybrane zagadnienia kolizji interesów w amerykańskiej praktyce prawniczej*, *Radca*

Kwestią szczególnie doniosłą praktycznie, ale stosunkowo słabo zbadaną jest zarządzanie konfliktem interesów, w szczególności w ramach kancelarii i firm prawniczych. Zagadnienie to obejmuje między innymi rozpoznawanie konfliktu interesów, informowanie klientów o zaistniałym i rozpoznanym konflikcie, ewentualne uzyskiwanie zgody klienta na działanie w warunkach konfliktu oraz ewentualne ustanawianie barier informacyjnych w celu uniknięcia objęcia konfliktem całej kancelarii lub firmy prawniczej w przypadku, gdy w takiej sytuacji znajduje się jeden z jej prawników.

Należy również zaznaczyć, że istnieje szereg innych, wzbudzających coraz większe zainteresowanie zagadnień etyki prawniczej. Jedynie tytułem przykładu można wymienić kwestie takie jak np. rzetelność finansowa we współpracy z klientem, w szczególności sposoby obliczania honorariów, przechowywanie depozytów klienta itp. Innym ważnym zagadnieniem jest zakres ingerencji etyki zawodowej w życie pozazawodowe osób wykonujących zawody prawnicze. Jest ono szczególnie dobrze znane w przypadku zawodów prawniczych wykonywanych w ramach służby publicznej, takich jak sędziowie i prokuratorzy. W zawodach tych etyka zawodowa dotyczy również postępowania poza służbą i obejmuje życie

Prawny 3/2002; A. Mednis, *Konflikt interesów* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka zawodów prawniczych. Etyka prawnicza*, Warszawa 2006; P. Łabieniec, *Niezależność i niezawistość prawnika oraz unikanie konfliktu interesów jako wartości etyki zawodowej* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy 2*, Warszawa 2011, s. 108 i n. Z literatury dotyczącej problemu w ogólności zob. np. A. Lewicka-Strzałecka, *Teoretyczne i praktyczne aspekty identyfikacji i ograniczania konfliktu interesów* [w:] A. Węgrzecki (red.), *Konflikt interesów – konflikt wartości*, Kraków 2005, s. 7 i n.; P.J. Suwaj, *Konflikt interesów w administracji publicznej*, Warszawa 2009.

prywatne w zakresie, w jakim zachowanie w nim może podważać zaufanie do służby. W proporcjonalnie mniejszym zakresie problem ten występuje również w odniesieniu do pozostałych zawodów prawniczych i obejmuje przede wszystkim pozazawodowe życie publiczne, zajęcia niepołączalne z zawodem itp. Jeszcze innym problemem, o którym należy wspomnieć jest zbieg deontologii zawodowej, a więc obowiązków zawodowych wynikających z różnych kodeksów etyki zawodowej, co ma miejsce przede wszystkim w ramach kancelarii i firm prawniczych, a co wymaga wypracowania odpowiednich reguł kolizyjnych³⁴.

3.2. Teorie etyki prawniczej

Drugim obszarem zainteresowania etyki prawniczej są kwestie statusu etyki prawniczej i jej norm. Można je odczytywać jako część szerszego sporu o tzw. pozycję etyk zawodowych w stosunku do etyki ogólnej³⁵. Istnieje w tym zakresie szeroka gama stanowisk, począwszy od różnego rodzaju sceptycyzmu w stosunku do wartości poznawczej

³⁴ H. Izdebski, *Zbieg standardów deontologii zawodowej* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy*, Warszawa 2008, s. 28-33. Zob. również o niektórych aspektach tego problemu E. Wardęga, *Kodeks Etyki Prawników Europejskich - ewolucja standardów i funkcji* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy 2*, Warszawa 2011, s. 279 i n.

³⁵ Zob. np. A. Kojder, *Etyka - przedmiot i stanowiska* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka zawodów prawniczych. Etyka prawnicza*, Warszawa 2006, s. 13 i n.; P. Łabieniec, *Etyka - Etyka zawodowa - Prawo (zarys problematyki)*, Prokurator 2/2002, s. 21 i n.; T. Pietrzykowski, *Czy prawnicy mają szczególne powinności moralne?* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy*, Warszawa 2008, s. 77 i n.; Wśród nowszych pozycji ogólnych dotyczących tego problemu zob. W. Galewicz (red.), *Moralność i profesjonalizm. Spór o pozycję etyk zawodowych*, Kraków 2010, w szczególności część 1.

i praktycznej etyki prawniczej, po kompleksowe ujęcia zjawiska etyki prawniczej, które można określić jako teorie etyki prawniczej. Nie wszystkie zyskały rozwinięcie pozwalające na ich kompleksowe omówienie, nie taki jest zresztą cel niniejszego opracowania. Warto jednak zaznaczyć, że w debacie dotyczącej etyki prawniczej są one wszystkie w mniejszym lub większym stopniu reprezentowane. Za swego rodzaju osiągnięcie można jednak uznać, że w polskiej literaturze istnieją stanowiska, które można określić jako teorie etyki prawniczej. Należą do nich teoria etyki sytuacyjnej prawnika³⁶ oraz wielopłaszczyznowa teoria etyki prawniczej³⁷. Warto również zaznaczyć, że wśród problemów teoretycznych etyki prawniczej szczególnie miejsce zajmuje zagadnienie statusu kodeksów etyki zawodowej i zasadności ich tworzenia. Wydaje się jednak, że w ostatnich latach, także w związku z postępującą kodyfikacją etyki zawodowej obejmującą w zasadzie wszystkie zawody prawnicze, zagadnienie to straciło na zainteresowaniu, co oczywiście nie znaczy, że zostało całkowicie rozwiązane³⁸.

³⁶ M. Pieniążek, *Etyka sytuacyjna prawnika*, Warszawa 2008.

³⁷ P. Skuczyński, *Status etyki prawniczej*, Warszawa 2010.

³⁸ Zob. klasyczne m.in. L. Kołakowski, *Etyka bez kodeksu* [w:] *Kultura i fetysze. Eseje*, Warszawa 2000; M. Zirk-Sadowski, *Postulat etyki bezkodeksowej a stosunek prawa do moralności*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego 25/1979. Nowsza literatura tego problemu zob. H. Izdebski, *Granice prawa jako instrumentu kształtowania standardów zachowań w służbie publicznej* [w:] A. Dębicka, M. Dmochowski, B. Kudrycka (red.), *Profesjonalizm w administracji publicznej*, Białystok 2004; P. Łabieniec, *O statusie etyki zawodowej i kodeksów etyki zawodowej* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy*, Warszawa 2008, s. 45 i n.; P. Skuczyński, *Soft law w perspektywie teorii prawa* [w:] O. Bogucki, S. Czepita (red.), *System prawny a porządek prawny*, Szczecin 2008, s. 325–343. Zob. także oryginalne antykodeksowe stanowisko M. Pieniążek, *Kodeks czy wolny wybór? Koncepcja etyki sytuacyjnej adwokata na tle refleksji etyczno-zawodowej polskiej palestry* [w:]

Sceptycyzm wobec etyki prawniczej opiera się z reguły na tezie, że pełni ona w społeczeństwie funkcje odmienne niż są deklarowane przez jej zwolenników. W wersji radykalnej teza ta głosi, że etyka prawnicza to rodzaj prawniczej ideologii służącej realizacji interesów społecznej grupy prawników, zrzućenia z siebie przez nich odpowiedzialności oraz instrument dominacji nad innymi grupami społecznymi, w szczególności klientami. Na tej podstawie można powiedzieć, że w etyce prawniczej istnieje problem odideologizowania i nadania jej krytycznego charakteru. W wersji umiarkowanej teza ta głosi, że etyka prawnicza jako dziedzina ze styku prawa i moralności próbuje ze sobą pogodzić elementy, które są nie do pogodzenia w nowoczesnych, funkcjonalnie zróżnicowanych społeczeństwach. Przejawia się to między innymi w występującym w ramach etyki prawniczej stałym napięciu między partykularnym zastosowaniem zasad etyki jedynie do prawników a deklarowaniem ich uniwersalnego charakteru oraz między poszukiwaniem jednoznacznych rozwiązań typowych dla prawa i skierowanych do podmiotów rozumianych jako adresaci norm a stawianiem dylematów etycznych przed racjonalną i odpowiedzialną jednostką. Wskutek tego napięcia etyka prawnicza albo zbliża się do zwykłej dziedziny prawa regulującej postępowanie prawników jako podmiotów prawa, albo posługuje się nieadekwatnym, bo nie uwzględniającym funkcjonalnego zróżnicowania społeczeństwa, pojęciem podmiotu moralnego³⁹.

P. Steczkowski (red.), *Etyka. Deontologia. Prawo*, Rzeszów 2008, s. 311-335. Zob. także postanowienie TK z dnia 7 października 1992 r., U 1/92, OTK 1992, Nr 2, poz. 38 oraz wyrok TK z dnia 23 kwietnia 2008 r., SK 16/07, OTK – seria A 2008, Nr 3, poz. 45.

³⁹ Tymczasem poszczególne podsystemy współczesnego społeczeństwa na swoje potrzeby posługują się skonwencjonalizowanymi wizjami podmiotu, jak choćby podmiotu racjonalnie kalkulującego w przypadku

Stanowisko pośrednie głosi z kolei, że etyka prawnicza – jak każda etyka zawodowa – jest etyką stosowaną, a więc taką, która z jednej strony na gruncie wielkich teorii etycznych formułuje ogólne zasady etyki, z drugiej natomiast badając różne praktyki społeczne systematyzuje występujące w nich dylematy moralne i poucza, w jaki sposób można przy pomocy zasad sytuacyjnie rozwiązywać dylematy. Nie pretenduje więc ona do zbudowania dziedziny wiedzy, która w sposób systematyczny wykladałaby normy postępowania, zakłada jednak, że ogólna refleksja w zakresie etyki prawniczej jest możliwa i potrzebna. Ten sposób myślenia rozwija się co najmniej od lat siedemdziesiątych XX wieku i choć proces jej kształtowania jeszcze trwa, można wyróżnić kilka jej podstawowych cech: składa się z wielu subdyscyplin, wśród których najbardziej rozwinięte są etyka biomedyczna i etyka biznesu, ale wskazuje się, iż należą do nich także etyka prawnicza czy etyka dziennikarska oraz inne etyki zawodowe; choć stara się uwzględniać intuicje moralne w tych obszarach, nie jest tylko zbiorem przekonań moralnych, lecz ich krytyczną analizą; poprzez uwzględnienie danych empirycznych jest w dużym stopniu adekwatna do praktyki moralnej, jej pojęcia zyskują treść i unika konserwatywnego oblicza właściwego tradycyjnym ujęciom.

Najpełniejszą akceptację dla etyki prawniczej wyrażają kompleksowe ujęcia zjawiska tego zjawiska, które można określić jako teorie etyki prawniczej. Jak wspomniano w polskiej literaturze do tych ostatnich stanowisk należą teoria etyki sytuacyjnej prawnika oraz wielopłaszczyznowa teoria etyki prawniczej. Podejmują one próbę roz-

ekonomii, czy obywatela w przypadku polityki. Na tej podstawie można powiedzieć, że w etyce prawniczej istnieje problem podmiotowości. Zob. J. Winczorek, *Czy istnieje...*, s. 32-54).

wiązania powyższych problemów wskazywanych przez stanowisko sceptyczne, tj. problemu odideologizowania i problemu podmiotowości w odmienny sposób. Pierwsza poprzez oparcie się na założeniu obiektywnego istnienia wartości i istnieniu korporacji prawniczej jako podmiotu, druga natomiast poprzez przyjęcie transcendentnego założenia o uniwersalnej odpowiedzialności moralnej prawników za prawo rozumiane jako praktykę społeczną. Teorie etyki prawniczej, w zakresie założeń dotyczących ich statusu w dużej mierze zakładają, że etyka zawodowa powinna być traktowana nie tyle jako dziedzina etyki stosowanej, lecz dziedzina wykraczająca poza zadania tej ostatniej. Należy bowiem pamiętać, że dostosowując ogólne zasady etyczne do specyfiki praktyki prawa rzadko przestaje ona jedynie na formułowaniu dylematów i wskazówek w jaki sposób sobie z nimi radzić. Jest ona bowiem w stanie wypracowywać to, co w skali całego społeczeństwa jest coraz mniej możliwe, tj. zbiory obowiązków zawodowych, które służą realizacji wartości zawodowych. Dzięki temu pełni ona dwie bardzo istotne funkcje każdej etyki: reguluje postępowanie ludzi oraz jest źródłem ich tożsamości. Nie jest więc ona jedynie etyką stosowaną, lecz raczej odrębnym szczególnym sposobem funkcjonowania moralności we współczesnych społeczeństwach.

3.3. Etyka prawnicza a filozofia prawa

Trzecim obszarem zainteresowania teoretyków, o którym należy wspomnieć jest relacja między etyką prawniczą a klasycznymi zagadnieniami teorii i filozofii prawa. Jest to sfera, w której mimo istnienia interesujących

opracowań⁴⁰ w dalszym ciągu pozostaje największa przeszkoda do dalszych badań. Wydaje się, że jedną z możliwości w tym zakresie jest analiza różnych koncepcji prawa z punktu widzenia zawartych w nich *implicite* lub *explicite* tez dotyczących etyki prawniczej. Inną możliwością jest podejmowanie prób zbudowania takich koncepcji, które w odniesieniu do różnego zasięgu zagadnień dokonywałyby ich wyjaśnienia przy pomocy kategorii etyki prawniczej. Zagadnienia te mogą mieć zarówno charakter bardziej szczegółowy, jak na przykład wykładnia prawa czy postępowanie dowodowe jak i bardziej ogólny, obejmujący stosowanie prawa jako całość, a także funkcjonowania kultury prawnej lub po prostu prawa jako takiego. Szczególnie interesujące wydaje się łączenie refleksji z zakresu etyki prawniczej i kultury prawnej, przede wszystkim dlatego, że ze względu na przemiany współczesnych społeczeństw i ich prawa coraz wyraźniej rysuje się taka wizja kultury prawnej, która nie tyle jest kulturą prawną całego społeczeństwa, co bardziej kulturą prawną prawników, a więc jest w wysokim stopniu sprofesjonalizowana. Nie pozbawia to oczywiście prawa społecznej doniosłości, ale rodzi zupełnie inne niż w tradycji prawniczej problemy, w szczególności w zakresie legitymizacji i ograniczenia władzy prawników, którzy zyskują dominację w sferze zjawisk prawnych⁴¹.

Wydaje się, że można również mówić o kształtowaniu się trzech typów refleksji etycznej w prawoznaw-

⁴⁰ T. Stawecki, *Etyka prawnicza a filozofia prawa* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka zawodów prawniczych. Etyka prawnicza*, Warszawa 2006, s. 131 i n.

⁴¹ Zob. M. Zirk-Sadowski, *Prawo a uczestniczenie w kulturze*, Łódź 1998. Por. A. Kozak, *Granice prawniczej władzy dyskrecyjnej*, Kolonia Limited 2002. Por. P. Skuczyński, *Jakiej etyki potrzebuje sprofesjonalizowana kultura prawna?* [w:] P. Jabłoński, P. Kaczmarek, M. Paździora, M. Pichlak, *Perspektywy juryscentryzmu*, Wrocław 2011, s. 93-102.

stwie. Należy bowiem zauważyć, że rozważania moralne obecne są w filozofii prawa, a w dalszej kolejności w całych naukach prawnych na trzy podstawowe sposoby. Po pierwsze, występują one jako punkt odniesienia dla oceny norm prawnych będąc wobec nich standardem zewnętrznym. Taki program „zewnętrznej moralności prawa” realizowany jest na przykład przez etykę prawa (*Rechtsethik*) jako poszukiwania dobrego prawa poprzez odnoszenie ich do substancjalnych norm moralnych. Po drugie, niesłabnącą popularnością zdaje się cieszyć także „wewnętrzna moralność prawa”, która opiera się na poszukiwaniu formalnych i definicyjnie związanych z prawem standardów, które wyznaczają zarówno kryteria granic prawa, jak i dobrego prawa. Obydwa kierunki mają ugruntowany status wśród nauk prawnych. Etyka prawnicza jawi się w tym kontekście jako odmienny, dynamicznie rozwijający się w ostatnim czasie typ refleksji etycznej w prawoznawstwie, którego przedmiotem są różnego rodzaju normy i ideały moralne skierowane do prawników, formułowane ze względu na ich zawód⁴².

4. Główne wyzwania praktyczne dla etyki prawniczej

4.1. Kodeksy etyki zawodowej

Wśród problemów praktycznych, które wyznaczają kierunki rozwoju etyki prawniczej w Polsce można na pierwszym miejscu wskazać kwestie kodeksów etyki zawodowej poszczególnych zawodów prawniczych. Oczywiście kodyfikacja etyki zawodów prawniczych w zasadzie już się

⁴² P. Skuczyński, *Status...*, s. 293.

dokonała, ponieważ oprócz *Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu*, który w swojej pierwszej postaci został przyjęty przez Naczelną Radę Adwokacką w 1961 r., a który dziś obowiązuje w wersji przyjętej w 1998 r., w ostatnim czasie nastąpił dynamiczny rozwój kodeksów etyki zawodów prawniczych w Polsce. W ostatnim dwudziestoleciu uchwalano m. in. w 1987 r. pierwsze *Zasady Etyki Zawodu Radcy Prawnego*, które w 2008 r. zostały zastąpione przez *Kodeks Etyki Radcy Prawnego*, w 1997 r. *Kodeks Etyki Zawodowej Notariusza*, w 2001 r. *Kodeks Etyki Zawodowej Komornika*, w 2002 r. *Zbiór Zasad Etycznych Prokuratora* oraz *Zbiór Zasad Postępowania Sędziów*, a w 2003 r. *Zbiór Zasad Etyki Zawodowej Sędziów*⁴³. W najbliższym czasie pozostaje jeszcze przyjęcie kodeksu etyki zawodowej prokuratorów przez Krajową Radę Prokuratury, do czego upoważniła i jednocześnie zobowiązała ją znowelizowana w 2009 r. ustawa o prokuraturze⁴⁴. Jednakże mimo, że kodyfikacja ta w zasadzie już się dokonała, wydaje się, że przed kodyfikatorami stoją dalsze wyzwania.

Przede wszystkim należy zauważyć, że nieustanne i regularne zmiany kodeksów etyki zawodowej są czymś charakterystycznym dla krajów, w których akty tego typu posiadają szczególne znaczenie. Wynika to potrzeby ich

⁴³ Są to kolejno: uchwała Naczelnej Rady Adwokackiej z 6–7 maja 1961 r., uchwała Naczelnej Rady Adwokackiej nr 2/XVIII/98 z 10 października 2008 r., uchwała Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 1987 r., uchwała Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 10 listopada 2007 r., uchwała Krajowej Rady Notarialnej Nr 19/97 z 12 grudnia 1997 r., uchwała Krajowej Rady Komorniczej z 26 czerwca 2001 r., uchwała Krajowego Zjazdu Członków Stowarzyszenia Prokuratorów RP z 25 maja 2002 r., uchwała Zebrania Delegatów Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia” z 8 czerwca 2002 r. oraz uchwała Krajowej Rady Sądownictwa Nr 16/2003 z 19 lutego 2003 r.

⁴⁴ Art. 24 pkt. 15 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (Dz. U. z 2008 r., Nr 7 poz.39 ze zm.).

dostosowywania do bieżących zmian w zakresie wykonywania zawodów prawniczych, możliwości oceny regul obowiązujących w poszczególnych obszarach, ich doprecyzowania w odniesieniu do problemów już uregulowanych oraz przyjęcia regulacji problemów nowych. Wydaje się, że w Polsce tego typu regularny przegląd również powinien stać się czymś naturalnym, tym bardziej, że w nieodległym w gruncie rzeczy jeszcze okresie, który upłynął od powstania kodeksów etyki zawodów prawniczych, pojawił się szereg czynników, które powinny zostać przez kodyfikatorów uwzględnione. Po pierwsze, następuje niewątpliwa zmiana w zakresie orzecznictwa dyscyplinarnego, którego jest nie tylko coraz więcej i coraz łatwiejszy jest do niego dostęp, ale również prezentuje ono coraz wyższy poziom merytoryczny⁴⁵. Podstawowe kierunki tego orzecznictwa powinny znajdować odzwierciedlenie w treści kodeksów etyki zawodowej, szczególnie wówczas, gdy dzięki niemu uwidocznione zostają niedostatki obecnej regulacji.

Po drugie, przeobrażeniom podlegają same zawody prawnicze. Dotyczy to zarówno ich otoczenia instytucjonalnego czy kwestii demograficznych, jak i chyba przede wszystkim kwestii samych ról zawodowych pełnionych przez prawników, a więc funkcji poszczególnych zawodów, ich miejsca w całym systemie zawodów prawniczych oraz charakteru wykonywanych w ich ramach czynności zawodowych. W ciągu ostatniego dziesięciolecia tego typu zmiany dotyczyły praktycznie wszystkich zawodów prawniczych, począwszy np. od rozszerzenia zakresu czynności zawodowych wykonywanych przez radców prawnych

⁴⁵ Zob. np. *Orzecznictwo Sądu Najwyższego w sprawach dyscyplinarnych* ukazujące się jako rocznik oraz W. Marchwicki, M. Niedużak (red.), *Odpowiedzialność dyscyplinarna, etyka zawodowa adwokatów i radców prawnych*, *Orzecznictwo*, Warszawa 2011.

czy notariuszy, przez zmiany form wykonywania zawodu w przypadku komorników, aż po reformy sądownictwa i prokuratury. Szczególnym przypadkiem takich zmian jest następująca stopniowo od wielu lat konwergencja zawodów adwokata i radcy prawnego, które zaowocowały szeroką dyskusją dotyczącą ewentualnego połączenia obydwu zawodów. Jednym z efektów tej dyskusji jest projekt wspólnego kodeksu etyki adwokatów i radców prawnych opracowany przez wspólny zespół adwokacko-radcowski⁴⁶.

4.2. Instytucje sądownictwa i zawodów prawniczych

Inną grupą problemów, która ukierunkowuje debaty dotyczące etyki prawniczej są zagadnienia instytucjonalne sądownictwa i zawodów prawniczych. Oczywiście nie są to kwestie przynależące wprost do etyki prawniczej, jednakże nie do przeoczenia jest istnienie związku między kształtem instytucji sądownictwa i zawodów prawniczych a normami etyki zawodowej. Związek ten jest co najmniej trojakiego rodzaju. Po pierwsze, od instytucji zależy treść norm etyki zawodowej w tym sensie, że normy ustawowe z reguły w dużej mierze wyznaczają role zawodowe wykonywane w ramach poszczególnych zawodów prawniczych, a więc decydują o zadaniach powierzonych poszczególnym zawodom, czy wykonywanych w ich ramach czynnościach zawodowych, a także o formach wykonywania zawodu itp. Gdy instytucje te są ukształtowane w sposób

⁴⁶ Zob. *Projekt Kodeksu Etyki Adwokackiej z dnia 6 maja 2010 r.*, Warszawa 2010 opublikowany także jako bezpłatny dodatek do Monitora Prawniczego 2010, nr 13 oraz na stronie www.etykaprawnicza.pl, a także dostępne na tej stronie opracowanie *Projekt Kodeksu Etyki Adwokackiej z dnia 6 maja 2010 r. Podsumowanie konsultacji 6 maja 2010 r. – 6 listopada 2010 r.*

przemyślany oraz mają spójny charakter możliwe jest sformułowanie katalogu precyzyjnych i spójnych obowiązków zawodowych dla poszczególnych zawodów prawniczych. Ograniczone są bowiem wówczas do minimum szanse wystąpienia poważnych konfliktów wartości lub konfliktów ról w ramach poszczególnych zawodów. Oczywiście takich sytuacji nie da się wykluczyć całkowicie i są one charakterystyczną cechą norm etycznych, jednakże złe instytucje mogą wywoływać tego typu konflikty, które inaczej w ogóle by nie wystąpiły lub przynajmniej ryzyko ich wystąpienia byłoby o wiele mniejsze⁴⁷.

Po drugie, ukształtowanie instytucji sądownictwa i zawodów prawniczych oraz etyka prawnicza współzależą również w ten sposób, że to pierwsze ma wpływ na sposób funkcjonowania tej drugiej⁴⁸. Przepisy prawa bowiem upoważniają poszczególne organy władzy publicznej, w tym organy samorządów zawodowych do zajmowania się kwestiami etyki zawodowej. Obejmuje to zarówno sferę uchwalania czy przyjmowania kodeksów etyki zawodowej, jak i sferę odpowiedzialności dyscyplinarnej. W tym zakresie również przemyślane i spójne ukształtowanie instytucji może mieć pozytywny wpływ na etykę prawniczą, natomiast złe instytucje mogą doprowadzić do braku efektywności w tworzeniu norm etyki zawodowej i w kontrolowaniu ich przestrzegania, a więc w konsekwencji przyczyniać się do traktowania etyki prawniczej jako nieistotnej. Dlatego też niezmiar-

⁴⁷ O niektórych aspektach tego problemu zob. m.in. T. Wardyński, M. Niziołek (red.), *Niezależność sądownictwa i zawodów prawniczych jako fundamenty państwa prawa. Wyzwania współczesności*, Warszawa 2009.

⁴⁸ O niektórych aspektach tego problemu zob. J. Zapala, *Korporacje prawnicze jako agenda socjalizacji. Rozważania na przykładzie samorządu notarialnego* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy 2*, Warszawa 2011, s. 54 i n.

nie istotne z punktu widzenia etyki prawniczej są takie instytucje jak nabór do zawodu oraz odpowiedzialność dyscyplinarna, których zarówno materialnoprawne przesłanki, jak i ukształtowanie procedur mają ogromny wpływ na jej funkcjonowanie. Przez dłuższy czas dyskusje w tym zakresie dotyczyły kwestii jawności i przejrzystości procedur, ale na pewno nie są to jedyne zagadnienia wymagające przemyślenia.

Powyższe dwa rodzaje związków między instytucjami a etyką zawodową nie są jednak jedynymi, dla których problematyka ukształtowania sądownictwa i zawodów prawniczych znajduje się w sferze zainteresowania debaty dotyczącej etyki prawniczej. Za istotny można uznać również fakt, że kwestie te nie są przedmiotem szerszego namysłu, choć oczywiście toczą się wokół nich różne praktyczne dyskusje. Wydaje się, że przydatne byłoby dokonanie syntetycznego opisu stanu tych dyskusji. W środowisku prawniczym, a także jego otoczeniu, na które składają się w tej perspektywie przede wszystkim media publiczne oraz organy władzy publicznej, daje się wyraźnie odczuć deficyt takiej syntezy. Inaczej można tę myśl ująć poprzez zwrócenie uwagi na istnienie w sferze sądownictwa i zawodów prawniczych dwojakiego rodzaju dyskursów. Po pierwsze, toczy się poważna dyskusja naukowa, która na poziomie teoretycznym definiuje i podejmuje próby rozwiązania szeregu istotnych problemów. Po drugie, istnieje dyskurs czysto praktyczny, który ma miejsce głównie w środowisku prawników i w jego mniej lub bardziej formalnych forach, a także w mediach codziennych. Wadą tak określonej debaty publicznej wokół sądownictwa i zawodów prawniczych jest brak dyskursu, który byłby umiejscowiony na średnim poziomie, a więc między abstrakcyjnym dyskursem naukowym często oddalonym od aktualnych

potrzeb praktyki a bieżącym dyskursem praktycznym, często chaotycznym i emocjonalnym.

Jednym z możliwych oraz najbardziej ogólnych wniosków z takiej syntezy i jednocześnie postulatów dla reformowania i zarządzania sądownictwem i zawodami prawniczymi może być zastosowanie w tej sferze mechanizmów *governance*. Mogłoby ono służyć zmianie podejścia do sposobu ich reformowania i umożliwić wprowadzenie swego rodzaju systemu zarządzania reformami w tym zakresie. Postulaty inicjowania i wdrażania reform w perspektywie strategicznej, a nie doraźnej, utworzenia sieci składającej się z przedstawicieli poszczególnych zawodów z różnych szczebli ich organizacji oraz uczestniczenia ich w sieci nie jedynie na zasadzie reprezentacji funkcjonalnej, lecz rzeczywistej partycypacji tego typu wydają się same nasuwać jako warunki rozwiązania istniejących problemów. Warto również spróbować rozwinąć je w bardziej szczegółowy zbiór warunków czy zasad reformowania sądownictwa i zawodów prawniczych, który oczywiście nie jest żadnym programem takich działań, lecz w gruncie rzeczy jedynie zestawem postulatów zdrowego rozsądku. Szczegółowe rozwinięcie tych postulatów mogłoby stanowić strategię dla sądownictwa i zawodów prawniczych⁴⁹.

4.3. Edukacja etyczna prawników

Kolejną grupą praktycznych problemów etyki prawniczej jest edukacja prawników w tym zakresie. Niewątpli-

⁴⁹ Zob. P. Skuczyński, *Good governance w sądownictwie i zawodach prawniczych* [w:] A. Bosiacki, H. Izdebski, A. Nelicki, I. Zachariasz (red.), *Nowe zarządzanie publiczne i public governance w Polsce i w Europie*, Warszawa 2010, s. 195-204.

wie w ciągu ostatniej dekady dokonał się w tej dziedzinie ogromny postęp i co do zasady prawdziwe jest stwierdzenie, że w takiej lub innej formie oraz pod taką lub inną nazwą etyka prawnicza jest wykładana na wszystkich wydziałach prawa w Polsce⁵⁰. Tego typu pozytywne zjawisko powoduje jednak, że powstają pytania, na które prędzej czy później będą musiały zostać udzielone odpowiedzi. Najważniejsze wydają się następujące kwestie. Po pierwsze, istotnym zagadnieniem jest zakres programowy wykładu etyki prawniczej, w tym przede wszystkim w jakim stopniu powinna ona uwzględniać problematykę tzw. etyki ogólnej, czy szerzej podstawowe problemy filozofii, a w jakim stopniu powinna ona koncentrować się na deontologii zawodowej oraz jaki nacisk powinien zostać położony na etykę poszczególnych zawodów prawniczych. Oczywiście może to kształtować się w różny sposób w zależności od koncepcji przyjętej przez osobę prowadzącą zajęcia, a podejmowanie prób ujednolicenia w tym zakresie należałoby uznać za szkodliwe, jednakże nie stoi to na przeszkodzie podjęciu dyskusji o tym problemie. Wydaje się, że wraz z pojawianiem się kolejnych publikacji o charakterze podręcznikowym, których w chwili obecnej nie jest wiele, dyskusja taka przybierze na intensywności.

Po drugie, z powyższym związane są kwestie celów i metod edukacji etycznej prawników. Podstawowe pytania w tym zakresie dotyczą tego, czy cele takiej edukacji powinny być minimalistyczne, a więc ograniczające się do nabycia przez słuchaczy wiedzy na temat kodeksów etyki zawodowej zawodów prawniczych, czy też maksymalistyczne, a więc związane z nabyciem przez nich rów-

⁵⁰ H. Izdebski, *Syllabus etyki prawniczej – doświadczenia polskie* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Edukacja etyczna prawników. Cele i metody*, Warszawa 2010, s. 21 i n.

niez umiejętności rozwiązywania problemów etycznych, ich dyskusowania, a być może także zmiany ich postaw⁵¹. Określenie celów edukacji determinuje wybór jej metod. Obecnie są to po prostu przede wszystkim wykłady, ale niewątpliwie istnieją w Polsce również doświadczenia ze stosowaniem metod warsztatowych czy klinicznych. Kwestią otwarta pozostaje, czy należy podejmować wysiłek ukierunkowany na realizację tzw. metody perwazywnej (*pervasive method*)⁵², która – najogólniej rzecz ujmując – polega na włączaniu treści z zakresu etyki prawniczej do wszystkich elementów prawniczego *curriculum* jako uzupełniania wykładu z etyki prawniczej, a więc swego rodzaju ukontekstowanie problemów etyki prawniczej w ramach poszczególnych gałęzi i dziedzin prawa, przede wszystkim procesowego. Zaletą metody perwazywnej jest przede wszystkim nabycie przez studentów umiejętności daleko wykraczających poza odczytywanie norm kodeksów etyki zawodowej, jej wprowadzenie wymaga jednak szerokich i skoordynowanych działań.

Po trzecie wreszcie, wspomnieć należy o problemie kontynuacji w edukacji etycznej prawników. Należy bowiem

⁵¹ I. Bogucka, *Minimalistyczne i maksymalistyczne cele edukacji etycznej prawników* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Edukacja etyczna...*, s. 35 i n.; P. Łabieniec, *Etyka prawnicza w ogólnym i wyspecjalizowanym modelu edukacji prawniczej* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Edukacja etyczna...*, s. 49 i n.

⁵² Szerzej o metodzie perwazywnej i kształcie ewentualnych materiałów do jej nauczania w warunkach polskich P. Skuczyński, *Pervasive method w edukacji etycznej prawników a kierunki badań w etyce prawniczej* [w:] H. Izdebski, P. Skuczyński (red.), *Edukacja etyczna...*, s. 61-81. Ze względu na brak dobrego terminu pojawiła się w polskiej literaturze nazwa „metoda perwazywna”, którą należy przyjąć jako spolszczenie trudno przekładalnego terminu *pervasive method*. Zob. K. Mikołajczyk, *Edukacja etyczna prawników, czyli jaka? Refleksje nad wybranymi metodami edukacji etycznej* [w:] P. Steczkowski (red.), *Etyka-deontologia-prawo*, Rzeszów 2008, s. 292.

zauważyć, że nie kończy się ona na etapie uniwersyteckim, ale odbywa się również w ramach kształcenia zawodowego w toku aplikacji przygotowujących do poszczególnych zawodów prawniczych. Niezbędne wydaje się rozważenie, w jaki sposób możliwe byłoby uczynienie takiej kontynuacji optymalną z punktu widzenia efektywności edukacji etycznej prawników. Oczywiście jest, że w przypadku aplikacji przygotowującej do danego zawodu zajęcia w tym zakresie będą obejmować jedynie etykę tego właśnie zawodu. Naturalnym wydaje się również, że w przypadku edukacji etycznej w ramach aplikacji należy skoncentrować się przede wszystkim na nabywaniu przez słuchaczy umiejętności praktycznego rozwiązywania problemów etycznych w konkretnych sytuacjach. Nie może obyć się jednak bez szczegółowego zapoznania się z normami kodeksów etyki zawodowej. Wydaje się więc, że podstawowym problemem jest tu odpowiednie ukształtowanie proporcji między tymi elementami edukacji etycznej.

4.4. Doradztwo etyczne

Na zakończenie należy również wspomnieć o zyskującym coraz większą popularność sporządzaniu opinii z zakresu etyki prawniczej, które niewątpliwie jest częścią szerszego zjawiska profesjonalnego doradztwa etycznego. W związku z tym warto zwrócić uwagę, że opinie tego typu mają największą możliwość oddziaływania na postępowanie różnych osób, gdy korzysta się z nich przed podjęciem działań, które są ich przedmiotem, a które mogą budzić wątpliwości natury etycznej lub kontrowersje. W przypadku postępowania będącego przedmiotem

takich opinii, gdy jest ono częścią istniejącej już praktyki można jedynie zauważyć, że uprzednie rozpatrzenie jego etycznych aspektów w ramach profesjonalnego doradztwa etycznego ułatwiłoby uniknięcie ewentualnych kontrowersji wokół niego, które zazwyczaj gdy już się pojawią skutkują obniżeniem zaufania do danego podmiotu. Mimo wszystko, nawet w takich sytuacjach jako trafne należy ocenić zasięganie tego typu opinii przed podjęciem decyzji co do kontynuowania praktyki. Należy także zaznaczyć, że - podobnie jak w przypadku opinii i ekspertyz z zakresu wszelkich innych dziedzin - opinie etyczne są przede wszystkim prezentacją poglądów ich autora na konkretne zagadnienie praktyczne, choć oczywiście opartą o aktualny stan badań w dziedzinie etyki prawniczej. Jednakże ze względu na charakter tej dziedziny stopień subiektywizmu formułowanych ocen jest większy niż np. w przypadku opinii prawnych. Dlatego też ich wykorzystanie wymaga zwracania szczególnej uwagi na argumenty uzasadniające tezę oraz ich wszechstronnego rozpatrzenia przez osoby podejmujące decyzje na jej podstawie.

Kronika działalności Studenckiego Stowarzyszenia Etyki Prawniczej i Instytutu Etyki Prawniczej w latach 2001-2011

Iga Małobęcka¹

2001

PAŹDZIERNIK 2001 r.

Inicjatywa utworzenia organizacji studenckiej zajmującej się problematyką etyki prawniczej zrodziła się wśród pięciorga studentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Grupę inicjującą tworzyli: Ewa Plesnar, Paweł Skuczyński, Michał Strecker, Jakub Safjański oraz Maciej Połoszczański. Inspiracją dla stworzenia koła naukowego zajmującego się powyższą tematyką była m.in. książka dr Elżbiety Łojko „Etyka prawnicza. Etyka nauczyciela zawodu prawniczego” (konferencja naukowa Wydziału Prawa i Administracji UW, 23 luty 2001 r.). Powołana powyżej grupa studentów w dniu 1 października 2001 roku, na zebraniu założycielskim postanowiła o powołaniu do życia Studenckiego Stowarzyszenia Etyki Prawniczej, uchwaleniu statutu oraz ustaleniu składki miesięcznej w wysokości 10 złotych. W trakcie obrad został

¹ Autorka jest studentem Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, Prezesem Studenckiego Stowarzyszenia Etyki Prawniczej.

wyłoniony pierwszy Zarząd Stowarzyszenia w następującym składzie: Prezes – Paweł Skuczyński, Wiceprezes ds. organizacyjnych – Michał Strecker, Wiceprezes ds. finansowych – Maciej Połoszczański. Pierwszy Zarząd został zobowiązany do złożenia wniosku o zarejestrowanie uczelnianej organizacji studenckiej. W tym czasie Stowarzyszenie posiadało już Opiekuna Naukowego, którym zgodził się zostać dr Tomasz Kozłowski. Wstępna rozmowa z przyszłym Opiekunem Naukowym odbyła się jeszcze przed zebraniem założycielskim. W czasie rozmowy dr Tomasz Kozłowski wyraził zainteresowanie inicjatywą powołania Stowarzyszenia oraz wykazał się niezwykłą życzliwością dla niej i bez wahania wyraził zgodę na przyjęcie funkcji Opiekuna Naukowego.

12 października 2001 r. Prorektor ds. studenckich prof. dr hab. Marek Wąsowicz zarejestrował Studenckie Stowarzyszenie Etyki Prawniczej, przypisując mu liczbę porządkową 264.

LISTOPAD 2001 r.

8 listopada 2001 roku miało miejsce pierwsze Walne Zgromadzenie Członków Stowarzyszenia, w trakcie którego został sprecyzowany plan działania na najbliższe miesiące (spotkania listopadowe i grudniowe oraz wyjazd naukowy do Gdańska).

Dnia 13 listopada 2001 roku odbyło się pierwsze naukowe spotkanie organizowane przez Stowarzyszenie. Prelegentem był Opiekun Naukowy Stowarzyszenia dr Tomasz Kozłowski, a temat spotkania brzmiał „Filozofia prawa filozofią prawników”. Wykład odbył się w reprezentacyjnej Sali Rady Wydziału na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. W czasie spotkania

dr Tomasz Kozłowski mówił jak ważną dziedziną prawa dla prawnika jest filozofia prawa.

W dniach 23-25 listopada 2001 r. miał miejsce pierwszy wyjazd naukowy do Gdańska. Cele naukowe wyjazdu w postaci sformułowania planu działania i metod realizacji projektów naukowych Stowarzyszenia były przedmiotem wykładu „Wprowadzenie do etyki prawniczej” oraz seminarium „Etyka prawnicza w perspektywie porównawczej” przeprowadzonych przez dra Tomasza Kozłowskiego oraz w czasie długich dyskusji. Wyjazd dofinansowany został przez Uniwersytet Warszawski oraz Poczta Polską, pierwszego zewnętrznego sponsora przedsięwzięć Studenckiego Stowarzyszenia Etyki Prawniczej.

W listopadzie 2001 roku Stowarzyszenie zorganizowało także spotkanie z prof. dr hab. Mirosławem Wyrzykowskim, ówczesnym Dziekanem WPiA UW, zatytułowane „Prawo, etyka i studenci”.

GRUDZIEŃ 2001 r.

W grudniu 2001 roku Stowarzyszenie zorganizowało szereg spotkań. Pierwsze z nich odbyło się 6 grudnia, gościem był ks. dr Franciszek Longchamps de Bèrier, a temat brzmiał „Czy prawnik musi być potępiony?”. Gościem kolejnego spotkania pt. „Etyka zawodów prawniczych: zawód prokuratora: zagrożenia i niebezpieczeństwa” zorganizowanego wspólnie z Klubem Dyskusyjnym Nowego Państwa, był Zbigniew Wassermann, wówczas Przewodniczący Sejmowej Komisji ds. Służb Specjalnych, Wiceprzewodniczący Sejmowej Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka. Następne spotkanie w całości poświęcone było refleksjom nad ogłoszeniem stanu wojennego

w dwudziestą jego rocznicę. W spotkaniu udział wziął Senator RP Krzysztof Piesiewicz. Organizatorami spotkania były uczelniane organizacje studenckie: Studenckie Stowarzyszenie Etyki Prawniczej, Klub Dyskusyjny Nowego Państwa, Koło Naukowe Myśli Politycznej i Prawnej *Ius et Civitas* oraz Niezależne Zrzeszenie Studentów.

2002

STYCZEŃ 2002 r.

Nowy rok Stowarzyszenie rozpoczęło od zorganizowania cyklu spotkań zatytułowanego „Prawnicy a polityka”. W ramach powyższego cyklu odbyły się dwa spotkania, na pierwszym swój referat wygłosił Paweł Skuczyński Prezes Stowarzyszenia, a gościem drugiego spotkania był Senator RP Robert Smoktunowicz.

LUTY 2002 r.

Stowarzyszenie zorganizowało na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego dwie dyskusje poświęcone zagadnieniom etyki prawniczej. Pierwsza „Prawnicy a udzielanie rozwodów w perspektywie chrześcijańskiej” była refleksem wypowiedzi Papieża Jana Pawła II o dopuszczalności udzielania rozwodów przez prawników będących wyznawcami wiary chrześcijańskiej. Druga zatytułowana „Regulamin i Zasady studiowania na WPiA UW – jak wychowują” była kontynuacją wątków poruszonych na spotkaniu z Dziekanem WPiA UW Profesorem Mirosławem Wyrzykowskim. Obie dyskusje spotkały się z dużym zainteresowaniem studentów.

MARZEC 2002 r.

Marzec 2002 roku był momentem przełomowym dla Stowarzyszenia. Prezes Stowarzyszenia na zaproszenie władz dziekańskich WPiA UW wziął udział w Konferencji Wydziałowej „Nadużycie Prawa”, podczas której wygłosił referat „Nadużycie prawa przez prawnika a etyka zawodowa”. Konferencja odbiła się szerokim echem.

Na kolejnym Walnym Zgromadzeniu Członków podjęto szereg decyzji mających istotny wpływ na dalszą działalność Stowarzyszenia. Między innymi uchwalono szereg zmian w statucie. Walne Zgromadzenie dokonało również wyboru nowych władz Stowarzyszenia. Skład Zarządu pozostał niezmieniony. W skład Komisji Rewizyjnej weszli: Michał Boryczka (wybrany na Przewodniczącego Komisji Rewizyjnej), Izabela Jasińska oraz Katarzyna Szymielewicz, a w skład Sądu Koleżeńskiego: Jakub Safjański, Bartosz Piwoński (wybrany na Przewodniczącego Sądu Koleżeńskiego) oraz Karolina Piwowarska. Pierwszym Sekretarzem Generalnym została wybrana Agnieszka Belica.

KWIECIEŃ 2002 r.

W następnym miesiącu Stowarzyszenie zorganizowało dwa spotkania poświęcone zagadnieniom etyki zawodowej sędziego i adwokata. W pierwszym z nich zatytułowanym „Kodeks etyki sędziowskiej - za i przeciw” gościem był prof. dr hab. Tadeusz Ereciński, Prezes Sądu Najwyższego, Izba Cywilna. Natomiast drugie spotkanie „Etyka adwokacka w praktyce” odbyło się z udziałem adw. Andrzeja Tomaszewskiego, byłego Dziekana Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie.

MAJ 2002 r.

Działalność w roku akademickim 2001/2002 Stowarzyszenie zakończyło szkoleniem z zakresu inwestowania na Giełdzie Papierów Wartościowych, które obejmowało dwa wykłady przeprowadzone przez specjalistów z Domu Maklerskiego BZWBK. Pierwszy wykład „ABC rynku kapitałowego” obejmował następujący zakres tematyczny: definicja rynku kapitałowego, regulacje prawne, instytucje rynku kapitałowego, typy zleceń maklerskich, jak czytać notowania giełdowe. Obszar zagadnień merytorycznych drugiego wykładu „Strategie inwestycyjne” był następujący: pojęcie strategii, instrumenty finansowe a strategie inwestycyjne, fundamentaliści i technicy, usługi brokerskie w Polsce na przykładzie DM BZWBK S.A. Projekt został zrealizowany przez członków Stowarzyszenia: Jakuba Safjańskiego – pomysłodawcę i pełnomocnika projektu oraz Michała Boryczkę i Łukasza Pogorzelskiego.

W maju 2002 roku drużyna piłkarska Stowarzyszenia zajęła w turnieju rozgrywanym na boiskach Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie drugie miejsce ulegając jedynie drużynie Akademii Medycznej.

PAŹDZIERNIK 2002 r.

Rok akademicki 2002/2003 Stowarzyszenie rozpoczęło od zorganizowania wyjazdu naukowego do Kazimierza Dolnego połączonego z sesją naukową – „Etyka i studenci prawa – rola Wydziału Prawa w kształtowaniu etyki zawodów prawniczych”, w trakcie której odbyła się dyskusja nad projektem stworzenia zbioru Zasady Etyczne Studentów Prawa. W ramach sesji naukowej członkowie Stowa-

rzyszenia wygłosili następujące referaty: „Etyka ogólna a etyka zawodowa” – Katarzyna Szymielewicz, „Etyka z kodeksem” – Paweł Skuczyński oraz „Gry rekurencyjne i ewolucyjne, racjonalność i etyka” – Piotr Korzec.

W październiku 2002 roku odbyło Walne Zgromadzenie Członków, podczas którego wybrano nowy Zarząd w składzie: Paweł Skuczyński – Prezes, Michał Strecker – Wiceprezes ds. organizacyjnych, Michał Boryczka – Wiceprezes ds. finansowych, Jakub Safjański – Sekretarz, Jerzy Stelmaszuk – Członek Zarządu ds. marketingu i promocji. W skład Komisji Rewizyjnej weszli: Łukasz Pogorzelski (wybrany na Przewodniczącego Komisji Rewizyjnej), Izabela Jasińska oraz Katarzyna Szymielewicz, a w skład Sądu Koleżeńskiego: Ewa Plesnar, Bartosz Piwoński (wybrany na Przewodniczącego Sądu Koleżeńskiego) oraz Karolina Piwowarska.

Przez cały okres od października do grudnia 2002 roku trwały intensywne prace nad ustaleniem tekstu Zasad Etycznych Studentów Prawa. W tym celu Stowarzyszenie zorganizowało szereg seminariów z udziałem dr Elżbiety Łojko oraz dra Tomasza Kozłowskiego. Tekst Zasad był również konsultowany z wieloma pracownikami naukowymi WPiA UW.

GRUDZIEŃ 2002 r.

W trakcie prac seminaryjnych nad tekstem Zasad zrodził się pomysł zorganizowania badań ankietowych „Etyka prawnicza w oczach studentów prawa”. W grudniu tego roku taka ankieta została przeprowadzona na Wydziale Prawa i Administracji UW pośród studentów każdego roku. W ankiecie udział wzięło ponad 1000 studentów

Wydziału. Ankieta składała się z 30 pytań podzielonych na trzy kategorie: pytania ogólne, pytania szczegółowe oraz metryczka.

Zgodnie z decyzją zapadłą w trakcie konferencji w Kazimierzu Dolnym prace nad zbiorem zasad etycznych dla studentów prawa zostały zakończone. Zasady Etyczne Studentów Prawa zostały przygotowane w ciągu kilku miesięcy przez kilkunastoosobowy zespół dyskutujący przygotowane projekty na cotygodniowych spotkaniach. Całość licząca dwadzieścia punktów podzielonych na pięć rozdziałów oraz poprzedzonych preambułą została opublikowana w formie liczącej kilkanaście stron broszury. Oprócz tekstu Zasad znalazło się w niej słowo wstępne od prof. dra hab. Tadeusza Tomaszewskiego, ówczesnego Dziekana Wydziału Prawa i Administracji UW oraz od Stowarzyszenia.

Profesor Tomaszewski przyjął Patronat honorowy nad Zasadami. Oprócz niego Patronami Zasad zostali Edukacja Prawnicza i Przegląd Prawniczy Uniwersytetu Warszawskiego (Patroni medialni) oraz Polsko-Brytyjskie Stowarzyszenie Prawnicze i Koło Naukowe „Pro Patria” (Patroni instytucjonalni). Zasady wydrukowano dzięki pomocy Wydawnictwa Liber.

2003

LUTY 2003 r.

25 lutego w Sali Senatu Uniwersytetu Warszawskiego odbyła się uroczysta inauguracja Zasad i połączona została z sesją naukową „Etyka akademicka, etyka prawnicza”, w której udział jako prelegenci wzięli profesorowie Tadeusz

Tomaszewski (Wydział Prawa i Administracji UW) i Jacek Hołówka (Wydział Filozofii i Socjologii UW) oraz studenci Jakub Safjański i Paweł Skuczyński. Profesor Tomaszewski podkreślał rolę etyki akademickiej w wypełnianiu misji Uniwersytetu oraz kształceniu prawników. Paweł Skuczyński przedstawił historię prac nad Zasadami Etycznymi Studentów Prawa oraz zarysował związki pomiędzy etyką akademicką i etyką zawodów prawniczych. Jakub Safjański przedstawił wstępne wyniki ankiety „Etyka prawnicza w oczach studentów prawa” oraz zaprezentował ich interpretację. Profesor Jacek Hołówka zwrócił uwagę na konieczność podejmowania szeregu działań integrujących wspólnotę akademicką. Zaznaczając swe krytyczne stanowisko wobec idei tworzenia kodeksów etycznych, pogratulował Stowarzyszeniu inicjatywy. Wśród gości znalazło się wielu pracowników i studentów Uniwersytetu Warszawskiego oraz przedstawiciele środowiska prawniczego.

W krótkim czasie po uroczystej inauguracji Zasad rozpoczęto szerokie ich propagowanie i popularyzowanie. Zasady były stale dostępne dla studentów zarówno na stronie internetowej Stowarzyszenia jak i w postaci broszury wyłożonej w najbardziej uczęszczanych miejscach na Wydziale. Tekst Zasad dołączony został do sprawozdań z uroczystej inauguracji, które ukazały się w czasopiśmie prawniczych m. in. w Edukacji Prawniczej (autorstwa Marty Kukowskiej), Przeglądzie Prawniczym Uniwersytetu Warszawskiego (autorstwa Jakuba Safjańskiego), Temidium (autorstwa Pawła Skuczyńskiego) oraz Uniwersytecie Warszawskim (autorstwa Bartosza Piwońskiego). Zasady umieszczone zostały na kilku portalach internetowych przeznaczonych zarówno dla studentów prawa, jak i studentów i prawników w ogóle.

Dwukrotnie (w lutym i marcu 2003 r.) forma i treść Zasad były dyskutowane na antenie Polskiego Radia Bis.

Dyskusja środowiskowa, która rozpoczęła się po opublikowaniu Zasad Etycznych Studentów Prawa wskazała na duże rozbieżności w świecie akademickim. Z jednej strony pojawiały się głosy krytyczne zarzucające Zasadom nieefektywność. Zdaniem osób prezentujących ten punkt widzenia nie są one w stanie podnieść poziomu etycznego studentów prawa, a w konsekwencji prawników. Z drugiej strony pojawiało się zainteresowanie rozwijaniem pomysłu.

W Gazecie Wyborczej (dodatek stołeczny) z 31 marca 2003 r. ukazał się tekst Anety Prymaki „Powstał Kodeks etyczny studentów prawa”. W artykule wyjaśniona została idea stworzenia Zasad Etycznych Studentów Prawa. Poruszone zostały również kwestie reakcje środowiska studenckiego na inicjatywy Stowarzyszenia, które w sposób najpełniejszy wyraża następujący fragment wypowiedzi jednego z jego członków: „Na początku, gdy rozwieszaliśmy ogłoszenia o naszych imprezach, zdarzało się, że ktoś pod naszą nazwą dopisywał: Klub Miłośników Science Fiction”.

SIERPIEŃ 2003 r.

Okres sesji egzaminacyjnej i wakacji był tradycyjnie okresem bezruchu. Odmienne jednak niż w latach poprzednich działalność Stowarzyszenia nie zamarła zupełnie. Na przełomie sierpnia i września 2003 roku członkowie Stowarzyszenia odwiedzili obozy adaptacyjne organizowane dla osób przyjętych na studia. Były to obozy organizowane przez Koło Naukowe Prawa Rzymskiego i Kanonicznego *Utriusque Iuris* (w Poroninie) oraz Samorządu Studenckiego Wydziału Prawa i Administracji UW

(dwa turnusy w Broku). W trakcie odwiedzin dyskutowane były oczekiwania i postawy młodych ludzi wobec studiów prawniczych oraz komentowane Zasady Etyczne Studentów Prawa.

Pod koniec sierpnia 2003 roku została uruchomiona strona internetowa Stowarzyszenia, która w krótkim czasie osiągnęła sporą oglądalność. Zamieszczono na niej działły dotyczące funkcjonowania Stowarzyszenia (aktualności, statut, organy, historię spotkań, kronikę prasową, galerię zdjęć) oraz mogące być pomocą dla osób zainteresowanych tematyką szeroko rozumianej etyki zawodowej (kodeksy etyki zawodowej różnych profesji, wybór literatury, linki do stron o podobnej tematyce, sondy internetowe).

PAŹDZIERNIK 2003 r.

Nowy rok akademicki rozpoczął się od zaznaczenia swej obecności przez Studenckie Stowarzyszenie Etyki Prawniczej w trakcie uroczystej inauguracji roku akademickiego. Podczas immatrykulacji studenci I roku otrzymali Zasady Etyczne Studentów Prawa, a prof. dr hab. Tadeusz Tomaszewski, Dziekan Wydziału zarekomendował Zasady życząc sobie i studentom ich przestrzegania. Broszura z Zasadami została także dołączona do jesiennego numeru Edukacji Prawniczej.

Wraz z tym wydarzeniem działalność Stowarzyszenia została doceniona przez rzecznika prasowego Uniwersytetu Warszawskiego Artura Lomparta, który na łamach „Rzeczpospolitej” powiedział „Na Uniwersytecie Warszawskim działa ponad 300 kół [naukowych]. – Do najlepszych należą Studenckie Stowarzyszenie Etyki Prawniczej i Koło Naukowe Zarządzania „Praktyk”. (...) Członkowie

pierwszego koła ułożyli kodeks etyki studentów prawa, a drugiego m. in. przed referendum prowadzili na uczelni Centrum Informacji Europejskiej.” (dodatek „Moja kariera” z 8 października 2003 roku)

W tym miesiącu odbyło się Walne Zgromadzenie członków Stowarzyszenia, podczas którego wybrano nowy skład organów. Członkami Zarządu zostali Paweł Skuczyński (Prezes), Michał Boryczka (Wiceprezes ds. finansowych) i Michał Raczkowski (Wiceprezes ds. organizacyjnych). Członkami Komisji Rewizyjnej zostali Krzysztof J. Matużyk (Przewodniczący), Ewa Plesnar i Paweł Prokopowicz.

LISTOPAD 2003 r.

W „Rzeczpospolitej” ukazał się obszerny artykuł Sławomira Wikariaka zatytułowany „Walka z prawem dżungli”. Zaczyna się on od konstatacji „Chociaż od lutego studenci prawa mają własny kodeks zasad etycznych, mało kto z nich o nim słyszał. – Zasady określa wyścig szczurów. Postępujący zgodnie z etyką są z góry skazani na porażkę – uważają studenci. Na szczęście nie wszyscy.” Artykuł zawiera stosunkowo szczegółową analizę działalności Stowarzyszenia i reakcji środowiska akademickiego.

Dnia 13 listopada 2003 roku w sali im. Brudzińskiego w Pałacu Kazimierzowskim UW odbyła się dyskusja na temat „Zasady Etyczne Studentów Prawa – za i przeciw”. Dyskutantami byli pracownicy Instytutu Nauk o Państwie i Prawie UW prof. dr hab. Hubert Izdebski i prof. dr hab. Andrzej Kojder. Spotkanie to miało na celu przybliżenie studentom koncepcji teoretycznych będących podstawami Zasad oraz możliwości ich funkcjonowania wśród studentów.

19 listopada 2003 roku odbyła się organizowana w ramach Święta Uniwersytetu Warszawskiego przez Wydział Prawa i Administracji UW oraz Stowarzyszenie Absolwentów WPiA UW dyskusja „Czy w Polsce istnieje wolny dostęp do zawodów prawniczych?”, w której jako panelista udział wziął Paweł Skuczyński – Prezes Stowarzyszenia.

Także w tym dniu ukazały się w „Rzeczpospolitej” reakcje polemiczne z tekstem „Walka z prawem dżungli”, który stanowiły wkład do dyskusji nad działalnością Stowarzyszenia.

W tym dniu wreszcie, Stowarzyszenie rozpoczęło współpracę z Ośrodkiem Bezpłatnej Pomocy Prawnej przy WPiA UW (Klinika Prawa), co zaowocowało m. in. wspólną dyskusją nad etyką studenta prawa, w szczególności w kontekście udzielania przez niego bezpłatnej pomocy prawnej.

2004

STYCZEŃ 2004 r.

Nowy rok Stowarzyszenie rozpoczęło ukazaniem się w Edukacji Prawniczej artykułu „Zawód Prokurator. Etyka w zawodzie prokuratora a więc o człowieku ze słabościami” autorstwa Janusza Kaczmarka, szefa Prokuratury Apelacyjnej w Gdańsku, dla którego Zasady Etyczne studentów Prawa stanowiły inspirację. Świadczy o tym następujący fragment: „Przeglądając w ostatnim czasie prasę zagraniczną, natknąłem się na informację, że Studenckie Stowarzyszenie Etyki Prawniczej spisało zbiór zasad etycznych studentów. Tym samym obok adwokatów, radców prawnych, notariuszy, komorników kolejna korporacja doczekała się skodyfikowania zasad etycznych.

(...) Jeżeli mam przybliżyć Czytelnikom EP zawód prokuratora, nie uniknę i tego tematu.”

LUTY 2004 r.

Luty 2004 roku mimo ferii zimowych obfitował w wydarzenia. Między innymi Stowarzyszenie nawiązało współpracę z Centrum Edukacji Obywatelskiej w ramach programu „Szkoły wyższe przeciw korupcji” i wzięło udział w seminariach poświęconych tej tematyce, które odbyły się w Warszawie oraz Brwinowie.

Ponadto Stowarzyszenie podpisało umowę o współpracy z Kancelarią Prawną Wierzbowski i Wspólnicy, w ramach której Kancelaria zobowiązała się do stałego wspierania Stowarzyszenia. W sposób wyraźny poprawiło to sytuację finansową Stowarzyszenia.

Najważniejszym jednak wydarzeniem lutego 2004 roku było dla Stowarzyszenia rozpoczęcie cyklu wykładów zatytułowanych „Etyka Zawodów Prawniczych”. Cykl ten stanowił pierwszy na Wydziale Prawa i Administracji UW wykład specjalizacyjny z etyki zawodowej. Zorganizowany został z inicjatywy Stowarzyszenia przez Wydział i Stowarzyszenie we współpracy z Kancelarią Prawną Wierzbowski i Wspólnicy oraz Fundacją *Academia Iuris*. Opiekę naukową nad wykładem sprawował prof. dr hab. Hubert Izdebski. W ciągu semestru odbyło się 12 spotkań. Były to następujące wykłady: prof. dr hab. dra hab. Andrzeja Kojdera „Etyka – deontologia – moralność”, dra Tomasa Kozłowskiego „Etyka prawnicza i zawody prawnicze za granicą”, ks. dra Franciszka Longchamps de Berièr i prof. dra hab. Marka Safjana „Problemy podporządkowania prawu”, adw. Czesława Jaworskiego i not. Wojciecha

Fortuńskiego „Niezależność - niezawisłość - bezstronność”, SSN Teresy Romer i adw. Jerzego Naumanna „Prawnik i klient: pomiędzy stronami”, R.pr. Elżbiety Kwiatkowskiej-Falęckiej i adw. Macieja Bednarkiewicza „Prawnik i klient: komunikacja”, R.pr. Arwida Mednisa i dra Tomasza Kozłowskiego „Prawnik i klient: konflikt interesów”, prof. dra hab. Andrzeja Murzynowskiego i adw. dr Hanny Gajewskiej-Kraczkowskiej „Problemy tajemnicy zawodowej”, Łukasza Bojarskiego i adw. Jerzego Naumanna „Samorząd zawodowy i solidarność zawodowa”, prof. dra hab. Huberta Izdebskiego „Marketing usług prawniczych” oraz dr Elżbiety Łojko i Pawła Skuczyńskiego „Etyka akademicka a etyka prawnicza”. Wykład cieszył się dużym powodzeniem (zaliczenia otrzymało kilkuset studentów) wśród osób ze wszystkich lat studiów.

MARZEC 2004 r.

Kolejny miesiąc rozpoczął się od uroczystości z okazji przyjęcia w poczet Członków Honorowych Stowarzyszenia prof. dr hab. Tadeusza Tomaszewskiego oraz w poczet Członków Wspierających Kancelarię Prawną Wierzbowski i Wspólnicy. W spotkaniu, oprócz członków i sympatyków Stowarzyszenia, udział wzięli prof. dr hab. Tomaszewski oraz R.pr. Arwid Mednis reprezentujący Kancelarię.

16 marca 2004 roku na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego odbyła się konferencja „Etyka w zawodzie nauczyciela i etyka studenta” organizowana m. in. przez Biuro Karier Wydziału Pedagogicznego UW i Studenckie Stowarzyszenie Etyki Prawniczej. W konferencji

wzięli udział studenci i władze Wydziału Pedagogicznego. Wśród prelegentów znaleźli się członkowie Stowarzyszenia.

W ostatnich dniach marca odbył się długo oczekiwany wyjazd naukowy Stowarzyszenia „Podstawowe dylematy etyki akademickiej”. Członkowie Stowarzyszenia gościli w Poznaniu podejmowani przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Adama Mickiewicza. Współorganizatorem wyjazdu i gospodarzem był Klub Naukowy „Aequitas”.

Najważniejszym punktem wyjazdu była uroczysta inauguracja drugiego wydania Zasad Etycznych Studentów Prawa, którego nakład całkowicie skierowany był studentów WPIA UAM. Odbyła się ona w dniu 26 marca 2004 roku w reprezentacyjnej Sali Lubrańskiego w Collegium Maius Uniwersytetu Adama Mickiewicza. Zaszczycił ją swą obecnością prof. dr hab. Andrzej J. Szwarc, który w swoim wystąpieniu przedstawił historię Wydziału, zarysował jego działalność w chwili obecnej, a także wskazał na elementy współpracy pomiędzy Wydziałami Prawa UW i UAM. Pochwalił inicjatywę propagowania Zasad Etycznych Studentów Prawa, podkreślając wagę etyki w postępowaniu zarówno nauczyciela, jak i studenta prawa. Wyraził pogląd, iż należałoby rozważyć możliwość sankcjonowania postaw odbiegających od etycznego wzorca postępowania. W imieniu Dziekana Wydziału Prawa i Administracji UW wystąpił dr Tomasz Kozłowski, który odczytał list od prof. dra hab. Tomaszewskiego. W swoim wystąpieniu wskazał na związek między etyką studenta prawa a etyką wykonywania zawodu prawniczego, podkreślając rolę, jaką edukacja uniwersytecka odgrywa w kształtowaniu świadomości i postaw przyszłego prawnika. Całość wystąpienia umieszczona była w europejskim i globalnym kontekście, w którym etyka zawodowa staje się jednym z narzędzi

komunikacji międzynarodowej wspólnoty prawniczej. Problematykę dylematów związanych z Zasadami Etycznymi Studentów Prawa przedstawił Prezes Studenckiego Stowarzyszenia Etyki Prawniczej Paweł Skuczyński. Podniósł on zagadnienie kodyfikowania zasad etyki oraz trudności, jakie się z tym wiążą. Rozważył celowość oddzielania etyki prawniczej od etyki ogólnej. W końcowej części inauguracji, działalność Klubu Naukowego „Aequitas” przedstawili studenci WPiA UAM Barbara Głowacka i Eryk Dziadykiewicz. Zaprezentowali cele Klubu i zamierzenia na najbliższy czas. Uroczystość prowadził opiekun naukowy Klubu mgr Maciej Dybowski.

Zasady Etyczne Studentów Prawa w wydaniu drugim nie różnią się swą treścią od edycji pierwszej. Odmienny jest natomiast skład patronatu. Patronat honorowy objął prof. dr hab. Andrzej J. Szwarc, ówczesny Dziekan Wydziału Prawa i Administracji UAM.

Ponadto patronat nad Zasadami objęli Członek Wspierający Stowarzyszenia Kancelaria Prawna Wierzbowski i Wspólnicy, Polsko-Brytyjskie Stowarzyszenie Prawnicze i Klub Naukowy „Aequitas” (patronat instytucjonalny). Zasady wydrukowano dzięki pomocy Wydawnictwa Liber.

W kolejnym dniu wyjazdu sesję naukową dla studentów obu Wydziałów połączoną z dyskusją poprowadzili pracownicy naukowcy WPiA UAM prof. dr hab. Maria Zmierczak i prof. dr hab. Sławomira Wronkowska. Profesor Zmierczak przedstawiła szeroką problematykę związków między prawem i demokracją, pokazując ich wzajemne relacje. Podkreśliła m. in. problemy, jakie w związku z tworzeniem prawa przez instytucje demokratyczne, mogą rodzić się i rodzą się nie tylko w naszym kraju. Profesor Wronkowska przedstawiła natomiast wystąpienie o historii i założeniach poznańskiej szkoły prawa oraz jej

głównych twórcach: Czesławie Znamierowskim i Zygmun-
cie Ziemińskim.

KWIECIEŃ 2004 r.

Stowarzyszenie jako członek Rady Kół Naukowych Wydziału Prawa i Administracji włączyło się w prace nad konferencją „Nasz Wydział w naszych oczach”, która odbyła się 22 kwietnia 2004 roku. Konferencja ta była ważna dla Stowarzyszenia m. in. ze względu na przedmiot obrad. W jej założeniach można przeczytać „(...) wydaje się być przedsięwzięciem jak najbardziej właściwym aby podjąć dyskusję nad tym czy wydział prawa wywiązuje się z funkcji kształtowania etycznych postaw (...). Należy się więc zastanowić w jakim stopniu dobra organizacja Wydziału Prawa, studiów oraz poziom przestrzegania na Wydziale zasad i procedur są powiązane z postawami legalizmu i praworządności wśród studentów (...)”. Wśród prelegentów znaleźli się członkowie Stowarzyszenia. Także członkowi Stowarzyszenia – Pawłowi Skuczyńskiemu – przypadł zaszczyt referowania wyników konferencji w trakcie obrad Rady Wydziału.

MAJ 2004 r.

Dnia 12 maja 2004 roku odbyło się w na Wydziale Prawa i Administracji UW zorganizowane przez Stowarzyszenie spotkanie z adw. Markiem Małeckim, obrońcą w toczącym się wówczas procesie Lwa Rywina. W trakcie spotkania poruszane były tematy zarówno związane z uczestnictwem prawnika w tego typu procesach, jak i szerzej odno-

szące się do modelu wykonywania zawodów prawniczych w Polsce i przemian jakie zawody te czekają.

21 maja 2004 r. odbyła się Konferencja Seminaryjna w Brwinowie zatytułowana „Szkoly wyższe przeciw korupcji” organizowana przez Fundację Centrum Edukacji Obywatelskiej. W ramach Konferencji Stowarzyszenie wraz z Kołem Naukowym Studentów Akademii Medycznej w Łodzi oraz Kołem „Progress” z Politechniki Warszawskiej wzięło udział w debacie „W jaki sposób sami studenci mogą pracować nad własnym etosem, najpierw studenta, potem – etosem zawodowym?”.

W dniach 22 – 23 maja 2004 roku Stowarzyszenie wzięło udział w wyjeździe naukowym Koła „Progress” – „Etyka w administracji i biznesie – Fundament czy przeżytek?” i poprowadziło warsztaty na temat „Etyka akademicka, etyka biznesu, etyka prawnicza – o wielości etyk zawodowych w kontekście integralności nauk humanistycznych”.

CZERWIEC 2004 r.

W czerwcu odbyło się Walne Zgromadzenie Członków, podczas którego m.in. wybrano nowy Zarząd w składzie: Krzysztof J. Matuszyk – Prezes, Michał Boryczka – Wiceprezes ds. finansowych i Michał Raczkowski – Wiceprezes ds. organizacyjnych. W skład komisji rewizyjnej weszli: Emilia Wojtkowska, Łukasz Pogorzelski, Adam Krzesiński.

LISTOPAD 2004 r.

W połowie miesiąca w Pałacu Tyszkiewiczów-Potockich odbyły się Obchody Trzylecia Istnienia Stowarzyszenia.

W trakcie uroczystości wystąpili w imieniu prof. dr hab. Tadeusza Tomaszewskiego dr Anna Walczak-Żochowska, dr Tomasz Kozłowski oraz Paweł Skuczyński. Swoją obecnością zaszczytili nas również SSN Teresa Romer, Prezes Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia” oraz Iwona Karpiuk-Sucheca Prezes Krajowej Rady Komorniczej.

23 listopada 2004 r. na Wydziale Prawa i Administracji w budynku Collegium Iuridicum I Uniwersytetu Warszawskiego odbyło się spotkanie, którego tematem były zagadnienia związane z samorządami zawodowymi. Prelekcję wygłosił prof. dr hab. Hubert Izdebski.

2005

LUTY 2005 r.

W lutym 2005 roku rozpoczął się kolejny cykl wykładów zatytułowanych „Etyka Zawodów Prawniczych” pod opieką naukową prof. dra hab. Huberta Izdebskiego. Wśród prelegentów znaleźli się m.in. prof. dr hab. Andrzej Kojder, prof. dr hab. Hubert Izdebski, dr Tomasz Kozłowski, prof. dr hab. Marek Safjan, ks. dr Franciszek Longchamps de Berièr, adw. Czesław Jaworski, Not. Wojciech Fortuński, SSN Teresa Romer, R.pr. Elżbieta Kwiatkowska-Fałęcka, Adw. Maciej Bednarkiewicz, dr Arwid Mednis, dr Hanna Gajewska-Kraczkowska, prof. dr hab. Andrzej Murzynowski, Łukasz Bojarski, adw. Jerzy Naumann, prof. dr hab. Witold Modzelewski, kom. Iwona Karpiuk-Sucheca, dr Elżbieta Łojko.

MARZEC 2005 r.

W czasopiśmie „Uniwersytet Warszawski” ukazał się artykuł Krzysztofa J. Matuszyka, będący relacją z uroczystości obchodów 3-lecia działalności Stowarzyszenia.

KWIECIEŃ 2005 r.

W dniach 15-17 kwietnia 2005 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego miała miejsce konferencja naukowa współorganizowana przez Studenckie Stowarzyszenie Etyki Prawniczej oraz Koło Naukowe „Collegium Pro Ethica Iuri” zatytułowana „Etyka prawnicza”. W ramach konferencji odbyła się również Uroczysta Inauguracja Zasad Etycznych Studentów Prawa. Dziekan Wydziału Prawa i Administracji UG prof. dr hab. Jarosław Warylewski zgodził się na objęcie Zasad patronatem honorowym.

MAJ 2005 r.

27 maja 2005 r. mgr Paweł Skuczyński wygłosił referat pt. „Kodeksy etyczne na przykładzie Zasad Etycznych Studentów Prawa” na spotkaniu zorganizowanym przez Studenckie Stowarzyszenie Etyki Prawniczej na Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

CZERWIEC 2005 r.

W czerwcu odbyło się Walne Zgromadzenie Członków, podczas którego m.in. wybrano nowy Zarząd w składzie:

Piotr Zawadzki- Prezes, Michał Borowski - Wiceprezes ds. finansowych i Jolanta Zaskórska, - wiceprezes ds. organizacyjnych. W skład Komisji Rewizyjnej weszli: Emilia Wojtkowska oraz Adam Krześciński.

PAŹDZIERNIK 2005 r.

Dnia 26 października 2005 roku w Collegium Iuridicum I odbyło się spotkanie z dr Tomaszem Kozłowskim oraz mgr Pawłem Skuczyńskim zatytułowane „Postawy studentów wobec kodeksów i zasad etycznych oraz etyki prawniczej w ogólności”. Spotkanie zainicjowało działalność Stowarzyszenia w roku akademickim 2005/2006.

LISTOPAD 2005 r.

Dnia 3 listopada 2005 r. w poczet honorowych członków Studenckiego Stowarzyszenia Etyki Prawniczej przyjęty został prof. dr hab. Hubert Izdebski.

25 listopada w Auli A w Collegium Civitas (Pałac Kultury i Nauki w Warszawie) Stowarzyszenie wzięło udział w konferencji pt.: „Szkoly wyższe przeciw korupcji”, organizowanej przez Centrum Edukacji Obywatelskiej, Program Przeciw Korupcji Fundacji Batorego oraz Collegium Civitas. Piotr Zawadzki wraz z Jolantą Zaskórką wygłosili referat pt. „Studia zaufania publicznego w kontekście edukacji etycznej i antykorupcyjnej”.

30 listopada 2005 r. w sali nr 5 budynku WPiA UW Collegium Iuridicum I odbyło się spotkanie z mec. Rafałem Zawalskim zatytułowane „Konfrontacja wyobrażenia o Prokuraturze z doświadczeniami jednostki”.

W listopadzie Stowarzyszenie wzięło również udział w I Ogólnopolskiej Konferencji Studenckich Kół Naukowych zorganizowanej na Politechnice Warszawskiej.

GRUDZIEŃ 2005 r.

W dniach 2-4 grudnia 2005 r. delegacja Studenckiego Stowarzyszenia Etyki Prawniczej uczestniczyła w II Kongresie Kół Naukowych Uniwersytetu Warszawskiego, który odbywał się w Radzikowie koło Warszawy. Podobnie jak w latach ubiegłych, kongres był okazją do prezentacji działalności Stowarzyszenia i dyskusji nad studenckim ruchem naukowym na Uniwersytecie.

Dnia 7 grudnia 2005 r. odbyło się spotkanie z dr. hab. Wojciechem Kocotem z Instytutu Prawa Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji UW, pt.: „Profesjonalnie, czyli uczciwie. Etyka profesjonalnego obrotu gospodarczego i jej normatywny walor”.

W grudniu ukazała się dawno wyczekiwana książka pt. „Studenci prawa o etyce. Wyniki ankiety 2002” autorstwa członków Stowarzyszenia, stanowiąca opracowanie wyników badań ankietowych dotyczących poglądów i postaw studentów na zagadnienia etyki zawodowej.

2006

STYCZEŃ 2006 r.

Ukazał się podręcznik „Etyka zawodów prawniczych. Etyka prawnicza” pod red. Huberta Izdebskiego i Pawła Skuczyńskiego. Książka stanowi efekt wykładu,

który z inicjatywy Studenckiego Stowarzyszenia Etyki Prawniczej jest od roku akademickiego 2003/2004 prowadzony na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Zapraszani są wykładowcy reprezentujący wiele zawodów, odmienne doświadczenia i inne spojrzenie także na te same kwestie reprezentujący, poza akademickim, różne prawnicze środowiska zawodowe. Wiele z tych wykładów, dotyczących przede wszystkim zagadnień etyki zawodowej prawników tu i teraz, stało się podstawą poszczególnych partii książki, stanowiącej w rezultacie dzieło zbiorowe. Złożony tytuł opracowania wynika z tego, że w polskiej tradycji prawnej i prawniczej występują poczynając od najstarszych zawodów prawniczych, w szczególności adwokatów i notariuszy normy, zarówno ściśle prawne, jak i deontologiczne, należytego (co znaczy przede wszystkim etycznego) wykonywania poszczególnych zawodów, określonych w konstytucji jako zawody zaufania publicznego. Normy te mają zarazem wiele wspólnych treści. Zasady etyki dotyczą nie tylko poszczególnych prawników, ale i firmy, poprzez które prawnicy wykonują swój zawód; kancelaria adwokacko-radcowska musi stosować zarazem reguły deontologii adwokackiej i deontologii radcowskiej. Oznacza to, że także u nas, a nie tylko w krajach anglosaskich, gdzie istnieje zasadniczo jednolity zawód prawnika i jednolita etyka tego zawodu, mająca za sobą najstarszą i najsilniejszą tradycję należy mówić o etyce prawniczej w rozumieniu deontologii osób wykonujących zawody prawnicze czy, szerzej, zawodowo stosujących, ale też i tworzących prawo, jak również formujących studentów prawa jako przyszłych prawników.

LUTY 2006 r.

W lutym 2006 r. miało miejsce spotkanie z członkami Klubu Rotaract, pt.: „Edukacja etyczna w kontekście specyfiki studiów prawniczych. Przedmiot, metody i cele edukacji etycznej”, podczas którego Prezes Stowarzyszenia, Piotr Zawadzki wygłosił referat pt. „Edukacja etyczna w kontekście specyfiki studiów prawniczych. Przedmiot, metody i cele edukacji etycznej”.

W lutym rozpoczął się również cykl wykładów zatytułowanych „Etyka Zawodów Prawniczych” pod opieką naukową prof. dra hab. Huberta Izdebskiego. Wśród prelegentów znaleźli się m.in. prof. dr hab. Andrzej Kojder, prof. dr hab. Hubert Izdebski, dr Tomasz Kozłowski, SSN Teresa Romer, dr Arwid Mednis, dr Hanna Gajewska-Kraczkowska, prof. dr hab. Andrzej Murzynowski, prof. dr hab. Witold Modzelewski, ks. dr Franciszek Longchamps de Berièr, Łukasz Bojarski, adw. Jerzy Naumann, prof. dr hab. Zbigniew Cieślak, dr Krzysztof Wąsowski.

MARZEC 2006 r.

Stowarzyszenie rozpoczęło badania nad orzecznictwem Komisji Dyscyplinarnej ds. studentów oraz Komisji Odwoławczej z lat 2000-2005. Efektem badań orzecznictwa Komisji Dyscyplinarnej będzie publikacja opracowań zagadnień, związanych z odpowiedzialnością dyscyplinarną, przygotowanych przez członków Stowarzyszenia.

Dnia 31 marca 2006 r. w ramach Ogólnopolskiej Studenckiej Konferencji pt. „*Votum Separatum* - studenci wobec współczesnego prawa karnego”, zorganizowanej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im.

Adama Mickiewicza w Poznaniu Prezes Stowarzyszenia Piotr Zawadzki wygłosił referat zatytułowany „Wstępne wyniki badań nad orzecznictwem Komisji Dyscyplinarnej UW i otrzymał wyróżnienie za najciekawszy referat w panelu pt. „Student Przestępca”

KWIECIEŃ 2006 r.

Dnia 2 kwietnia 2006 r. mgr Paweł Skuczyński wygłosił referat „Amerykańska etyka prawnicza” na spotkaniu zorganizowanym przez Dyskusyjny Klub Filmowy „Błękit Pruski” i Studenckie Stowarzyszenie Etyki Prawniczej połączonym z projekcją filmu „Adwokat” na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

Dnia 9 kwietnia 2006 r. w ramach Przeglądu filmowego pt. „Etyka prawnicza w filmie” Piotr Zawadzki wygłosił wykład pt. „*Articolo 587*, czyli zabójstwo w obronie honoru”.

W kwietniu odbyła się również konferencja wyjazdowa Studenckiego Stowarzyszenia Etyki Prawniczej w Białobrzegach koło Warszawy. Plan wyjazdu obejmował trzy panele zatytułowane odpowiednio: „Status Kodeksów Etycznych”, „Uniwersytet a etyka prawnicza” oraz „Historia prawnika”. Gośćmi oraz prelegentami konferencji byli m.in. prof. dr hab. Tomasz Stawecki, który został drugim Opiekunem Naukowym Stowarzyszenia oraz dr Tomasz Kozłowski z Katedry Filozofii Prawa i Nauki o Państwie WPiA UW, jak również przedstawiciele Kół Naukowych działających na Wydziale Prawa UW, w tym Koło Naukowe „Pro Patria”, Koło Naukowe „Rozwoju Regionalnego”, Koło Naukowe „Utriusque Iuris”, Zespołu Prawa Międzynarodowego „Ius Gentium” oraz Przeglądu Prawniczego Uniwersytetu Warszawskiego. Podczas

wyjazdu wygłoszone zostały referaty na temat standardów odpowiedzialności cywilnoprawnej wobec kodeksów etycznych (Piotr Zawadzki), zasad etyki zawodowej prawników w międzynarodowych kancelariach prawniczych w Polsce (prof. dr hab. Tomasz Stawecki), postrzegania Studenckiego Stowarzyszenia Etyki Prawniczej w kontekście budowy społeczeństwa obywatelskiego przez organizacje studenckie (Dorota Orłowska), roli uniwersytetu (życia studenckiego) w kształtowaniu postaw obywatelskich (dr Tomasz Kozłowski), ruchu akademickiego w Polsce międzywojennej (Krzysztof Kaleta), historii etyki prawniczej (mgr Paweł Skuczyński) oraz prawnika starożytnego (Emilia Wojtkowska). Każde z wystąpień wzbudziło żywą dyskusję, z trudem mieszczącą się w przewidzianych ramach czasowych.

30 kwietnia 2006 r. mgr Paweł Skuczyński wygłosił referat zatytułowany „Czy dobry prawnik może być dobrym człowiekiem?” na spotkaniu zorganizowanym przez Dyskusyjny Klub Filmowy „Błękit Pruski” i Studenckie Stowarzyszenie Etyki Prawniczej połączonym z projekcją filmu „Adwokat diabła”.

MAJ 2006 r.

W maju Stowarzyszenie uczestniczyło w Studenckiej Konferencji Naukowej zatytułowanej: „Dwa lata Polski w Unii Europejskiej, doświadczenia i perspektywy”, zorganizowanej na Uniwersytecie Opolskim. W trakcie konferencji referat pt.: „Wyzwania intelektualne i etyczne, jakie stawia akcesja przed prawnikami i studentami prawa” wygłosił Piotr Zawadzki.

CZERWIEC 2006 r.

W czerwcu odbyło się Walne Zgromadzenie Członków, podczas którego m.in. wybrano nowy Zarząd w składzie: Piotr Zawadzki- Prezes, Dominik Sawicki - Wiceprezes ds. finansowych i Emilia Wojtkowska - Wiceprezes ds. organizacyjnych.

PAŹDZIERNIK 2006 r.

Członkowie Stowarzyszenia będący absolwentami studiów utworzyli Instytut Etyki Prawniczej, w celu kontynuowania dotychczasowej działalności. Instytut Etyki Prawniczej jest organizacją pozarządową, działającą w formie fundacji. Skupia wokół siebie osoby reprezentujące różne środowiska: przedstawiciele różnych zawodów prawniczych, praktyków i teoretyków, przedstawiciele starszego i młodszego pokolenia prawników. Działalność Instytutu skupia się na dwóch płaszczyznach: inicjowania i prowadzenia badań oraz propagowania ich wyników. Jako *think-tank institution* nie ogranicza się jedynie do projektów naukowych lecz wypowiada się także na bieżące tematy związane z funkcjonowaniem szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości i środowiska prawniczego oraz prowadzi, także szeroko rozumianą, działalność dydaktyczną.

Zadania Instytutu obejmują działalność w zakresie: nauki, edukacji, oświaty i wychowania, porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz przeciwdziałania patologiom społecznym, upowszechniania i ochrony wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, działań wspomagających rozwój demokracji, działań na rzecz integracji

europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami oraz działalność charytatywną.

Celem statutowym Instytutu jest inicjowanie i prowadzenie badań w zakresie etyki prawniczej i etyki zawodów prawniczych, wykonywania praktyki prawniczej oraz ogólnej refleksji nad prawem i jego stosowaniem, upowszechnianie wyników badań w zakresie, o którym mowa powyżej, wspieranie wszelkich inicjatyw mających na celu zwiększenie świadomości prawnej społeczeństwa, szerzenie kultury prawnej, przyczynianie się do kształtowania postaw służących godności zawodów prawniczych oraz kreowanie w świadomości społecznej pozytywnego wizerunku prawnika, działanie na rzecz reformy modelu praktyki prawniczej oraz zawodów prawniczych, w szczególności w zakresie dostosowywania ich do standardów europejskich, rozwijanie wewnętrznej integracji środowiska prawniczego oraz środowiska prawniczego ze społeczeństwem, w szczególności między starszymi a młodszymi pokoleniami prawników.

Instytut Etyki Prawniczej od początku swojego istnienia współpracuje ze Studenckim Stowarzyszeniem Etyki Prawniczej. W ramach tej współpracy Instytut zobowiązał się m.in. do finansowego i organizacyjnego wspierania Stowarzyszenia.

LISTOPAD 2006 r.

Dnia 20 listopada 2006 r. odbyło się spotkanie z prof. dr hab. Lechem Morawskim (Uniwersytet im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Uniwersytet Mikołaja Kopernika) zatytułowane „Demokracja i korporacje” zorganizowane przez Stowarzyszenie we współpracy z Katedrą Filozofii

Prawa i Nauki o Państwie Wydziału Prawa i Administracji UW.

Pod koniec miesiąca (27 listopada) miało miejsce kolejne spotkanie pt. „Prawo i moralność w brytyjskim pozytywizmie prawnym” z dr. Pawłem Kamelą (Uniwersytet im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego) przygotowane wspólnie z Katedrą Filozofii Prawa i Nauki o Państwie Wydziału Prawa i Administracji UW.

GRUDZIEŃ 2006 r.

Dnia 4 grudnia 2006 r. Stowarzyszenie we współpracy z Katedrą Filozofii Prawa i Nauki o Państwie Wydziału Prawa i Administracji UW zorganizowało spotkanie z dr. Bartoszem Wojciechowskim (Uniwersytet Łódzki) „Dyskrecjonalność sędziowska”.

Jak co roku, delegacja Stowarzyszenia wzięła udział w III Kongresie Kół Naukowych UW, który odbywał się w Radzikowie koło Warszawy.

W grudniu miała również miejsce kolejna konferencja wyjazdowa Studenckiego Stowarzyszenia Etyki Prawniczej w Białobrzegach koło Warszawy, której tematem były „Studia zaufania publicznego”. Referentami byli m.in. dr Tomasz Kozłowski, mgr Paweł Skuczyński („Istota i funkcje odpowiedzialności dyscyplinarnej”), Piotr Zawadzki („Koncepcja studiów zaufania publicznego”), Marcin Romanowicz („Wykładnia prawa-wykładnia kodeksów etycznych”), Katarzyna Mikołajczyk („Rys historyczny odpowiedzialności dyscyplinarnej”), Marta Tomkiewicz („Badania nad znajomością zasad odpowiedzialności dyscyplinarnej wśród studentów”), Dorota Orłowska („Zasady etyczne studentów świadczących pomoc prawną w trak-

cie studiów”) oraz Tomasz Tadla ((...) „Typologia kar dyscyplinarnych”).

2007

STYCZEŃ 2007 r.

Sponsorami Instytutu Etyki Prawniczej zostały Kancelaria Prawna Leśnodorski Ślusarek i wspólnicy oraz Wierzbowski Eversheds.

LUTY 2007 r.

W lutym 2007 roku rozpoczął się kolejny cykl wykładów zatytułowanych „Etyka Zawodów Prawniczych” pod opieką naukową prof. dr hab. Huberta Izdebskiego. Wśród prelegentów znaleźli się m.in. prof. dr hab. Andrzej Kojder, prof. dr hab. Hubert Izdebski, dr Tomasz Kozłowski, SSN Teresa Romer, dr Arwid Mednis, Łukasz Bojarski, prof. dr hab. Witold Modzelewski, kom. Iwona Karpiuk-Suchocka, dr Elżbieta Łojko.

MAJ 2007 r.

31 maja odbyło się Walne Zgromadzenie Członków Studenckiego Stowarzyszenia Etyki Prawniczej. Przedmiotem Zgromadzenia było: sprawozdanie z działalności zarządu SSEP, złożenie funkcji przez członków zarządu i komisji rewizyjnej, wybór nowych członków ww. organów Stowarzyszenia (Prezes – Katarzyna Mikołajczyk, Wiceprezes

ds. organizacyjnych – Emilia Wojtkowska, Wiceprezes ds. finansowych – Wojciech Iwaszkiewicz).

CZERWIEC 2007 r.

Na początku czerwca został uruchomiony Portal etyki prawniczej i zawodów prawniczych www.etykaprawnicza.pl. Na portal składają się przygotowywane przez jego redakcję następujące informacje: bieżące wiadomości z zakresu debaty publicznej dotyczącej zawodów prawniczych i etyki prawniczej obejmujące między innymi wypowiedzi organów władzy publicznej, samorządów i stowarzyszeń zawodowych oraz osób aktywnych w środowisku prawniczym, projekty i teksty aktów normatywnych oraz uchwały dotyczące problematyki zawodów prawniczych i wymiaru sprawiedliwości, zapowiedzi i sprawozdania z konferencji i seminariów dotyczących problematyki portalu, w których uczestniczyły osoby związane z Instytutem oraz recenzje.

SIERPIEŃ 2007 r.

Osoby związane z Instytutem Etyki Prawniczej brały udział w licznych imprezach naukowych, m.in. w warsztatach pt. „Legal Ethics: Its Horizon and Mandates”, które odbyły się 2 sierpnia 2007 roku w Krakowie w ramach XXIII Światowego Kongresu „Law and Legal Cultures in 21st Century: Diversity and Unity” organizowane przez Międzynarodowe Stowarzyszenie Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej IVR.

LISTOPAD 2007 r.

Członkowie i sympatycy Stowarzyszenia i Instytutu uczestniczyli w sesji naukowej zatytułowanej „Rozdział funkcji Prokuratora generalnego od stanowiska Ministra Sprawiedliwości”, której współorganizatorem było Stowarzyszenie Prokuratorów RP oraz w konferencji naukowej „Etyka profesji prawniczych – wyzwania współczesności”, która odbyła się w dniach 15-17 listopada 2007 r. w Sieniawie k. Przeworska, zorganizowana przez Zakład Teorii Prawa i Doktryn Polityczno-Prawnych Wydziału Prawa Uniwersytetu Rzeszowskiego.

2008

LUTY 2008 r.

W lutym 2008 roku rozpoczął się kolejny cykl wykładów zatytułowanych „Etyka Prawnicza” pod opieką naukową prof. dr hab. Huberta Izdebskiego. Prelegentami byli m.in. prof. dr hab. Andrzej Kojder, prof. dr hab. Hubert Izdebski, dr Tomasz Kozłowski, mgr Paweł Skuczyński, prof. dr hab. Tomasz Stawecki, dr Marcin Matczak, dr Arwid Mednis, mec. Maciej Ślusarek, Łukasz Bojarski, SSN Teresa Romer, SNSA Irena Kamińska, prok. Krzysztof Parulski, prof. dr hab. Marek Zirk-Sadowski, kom. Andrzej Kulągowski, not. Czesława Kołcun, prof. dr hab. Witold Modzelewski, dr Wiesław Staśkiewicz, prof. dr hab. Zbigniew Cieślak, dr Krzysztof Wąsowski oraz dr Elżbieta Łojko.

W tym miesiącu Instytut Etyki Prawniczej zyskał nowego sponsora dla swoich przedsięwzięć w postaci Kancelarii Prawnej Clifford Chance.

KWIECIEŃ 2008 r.

Osoby związane z Instytutem Etyki Prawniczej oraz członkowie Studenckiego Stowarzyszenia Etyki Prawniczej brali udział w sesji naukowej „Zasady etyczne wykonywania zawodów prawniczych wobec wymogów nowoczesności na przykładzie Stanów Zjednoczonych” z udziałem prof. dr hab. Leah Wortham (The Catholic University of America), która odbyła się 8 kwietnia 2008 r. w siedzibie Fundacji Batorego w Warszawie. Zorganizowana została przez Naczelną Radę Adwokacką i Szkołę Prawa Amerykańskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Dnia 17 kwietnia na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego odbyła się sesja referatowa dotycząca zagadnień etyki prawniczej i zawodów prawniczych. Zorganizowana została przez Studenckie Stowarzyszenie Etyki Prawniczej w ramach III Ogólnopolskiego Zjazdu Kół Naukowych przy Wydziałach Prawa i Administracji, który poświęcony jest roli nauki w procesie tworzenia, stosowania i wykładni prawa. Referaty wygłosili m.in. Emilia Wardęga, Marta Tomkiewicz, Katarzyna Mikołajczyk.

MAJ 2008 r.

W dniach 10 – 11 maja odbyła się konferencja wyjazdowa Stowarzyszenia zatytułowana „Zawody prawnicze w dobie globalizacji”. Referentami byli m.in. dr Tomasz Kozłowski („Czy globalizacja jest etyczna?”), Emilia Wojtkowska („Studenckie poradnie prawne – między firmą prawniczą a indywidualną praktyką – czy nowy segment rynku?”), Paweł Skuczyński („Ruch *pro bono* – geneza, rozwój i rola”), Marta Tomkiewicz („Globalna kodyfikacja etyki

sędziowskiej na przykładzie kodeksu z Bangalore”), Emilia Wardęga („Kodeks Deontologiczny Europejskiego Prawnika CCBE – ewolucja standardów i funkcji”), Katarzyna Mikołajczyk („Standardy Międzynarodowej Unii Notariatu Łacińskiego a polskie zasady wykonywania zawodu notariusza”), Anna Widz („Dostęp do zawodów prawniczych – etatyzm czy liberalizm”), Tomasz Tadla („Międzynarodowe sądy, trybunały i arbitraż – nowe role prawników”), Zuzanna Wencel („Cele i zadania stowarzyszeń i organizacji prawniczych w globalnej rzeczywistości”).

W maju ukazała się również książka „Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy” pod redakcją naukową prof. dra hab. Huberta Izdebskiego i dra Pawła Skuczyńskiego, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2008. Publikacja ta stanowi pierwszy tom serii wydawniczej „Biblioteka Etyki Prawniczej”, a wortal www.etykaprawnicza.pl objął nad nią patronat.

Książka stanowi zbiór – rozwiniętych na potrzeby opracowania – referatów przedstawianych na seminarium z zakresu etyki prawniczej w roku akademickim 2005/2006 na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Autorom, reprezentującym różne ośrodki i środowiska naukowe, przysługiwało prawo swobodnego wyboru tematyki wystąpienia oraz sposobu prezentacji i argumentacji. Przedstawili opracowania urozmaicone tematycznie i odmienne pod względem metodologicznym. Dzięki temu książka dowodzi znacznego zróżnicowania pól badawczych w sferze etyki prawniczej, jak również różnorodności podejść i wyjaśnień określanych tym mianem zjawisk z pogranicza prawa i moralności.

W książce znalazły się studia dotyczące istoty etyki zawodowej i kodeksów tej etyki, terminologii z tego zakresu, ewolucji amerykańskiej etyki prawniczej jako

wyznacznika kierunku zmian mogących się dokonywać także w Polsce, zbiegu różnych prawniczych norm deontologicznych, zasad deontologicznych przyjętych w praktyce firm prawniczych w Polsce, jak również kwestii etycznych w administracji publicznej i w wymiarze sprawiedliwości oraz mających za przedmiot etyczną dopuszczalność stosunków seksualnych między prawnikiem i klientem.

CZERWIEC 2008 r.

W tym miesiącu ukazała się książka „Odpowiedzialność dyscyplinarna. Podstawy, procedura i orzecznictwo w sprawach studentów Uniwersytetu Warszawskiego 2000-2005” pod redakcją naukową Pawła Skuczyńskiego i Piotra Zawadzkiego, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008. Publikacja ta została przygotowana przez Studenckie Stowarzyszenie Etyki Prawniczej, a wortal www.etykaprawnicza.pl objął nad nią patronat.

Książka – prezentująca wyniki badań przeprowadzonych przez Studenckie Stowarzyszenie Etyki Prawniczej – stanowi opis regulacji dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów. Ma również służyć doskonaleniu instytucji odpowiedzialności dyscyplinarnej i orzecznictwa oraz zwiększeniu w środowisku akademickim (głównie wśród studentów i osób zasiadających w organach dyscyplinarnych) świadomości praw, obowiązków, nierozwiązanych problemów czy trudności.

W publikacji omówiono teoretyczne i historyczne problemy odpowiedzialności dyscyplinarnej w ogólności, odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów w szczególności, a także kwestie podstaw odpowiedzialności dyscyplinarnej, przede wszystkim zaś jej przesłanek wynikających

z prawa materialnego, między którymi eksponowane miejsce przysługuje pojęciu „godność studenta”. Podjęto także próbę rekonstrukcji linii orzeczniczych (lub tendencji) występujących w praktyce oraz krytycznego spojrzenia na postulaty bardziej surowego karania studentów wybranych kierunków studiów. Wiele miejsca poświęcono zagadnieniom proceduralnym, omawiając poszczególne etapy i czynności postępowania dyscyplinarnego przeciw studentom, pozycję i rolę rzecznika dyscyplinarnego, perspektywy alternatywnych wobec odpowiedzialności dyscyplinarnej sposobów rozwiązywania uniwersyteckich konfliktów. Uzupełnieniem jest wybór orzecznictwa Komisji Dyscyplinarnej Uniwersytetu Warszawskiego z lat 2000-2005, będący zarówno udokumentowaniem i poparciem też prezentowanych w książce, jak i niezależnym źródłem wiedzy o odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów, pomocnym we własnych badaniach czy przemyśleniach.

W czerwcu zmieniły się również władze Stowarzyszenia. Podczas Walnego Zgromadzenia Członków wybrany został nowy zarząd w składzie: Prezes – Katarzyna Mikołajczyk, Wiceprezes ds. finansowych – Zuzanna Wencel, Wiceprezes ds. organizacyjnych – Emilia Wardęga.

WRZESIEŃ 2008 r.

Ukazała się książka „Etyka sytuacyjna prawnika” autorstwa Marcina Pieniążka, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2008. Publikacja ta stanowi drugi tom serii wydawniczej „Biblioteka Etyki Prawniczej”, a wortal www.etykaprawnicza.pl objął nad nią patronat.

Książka jest interesującym głosem w dyskusji poświęconej etyce zawodów prawniczych, a równocze-

śnie oryginalną próbą całościowego spojrzenia na tę problematykę.

Pierwsza część porusza podstawowe zagadnienia etyki prawniczej (m.in. kwestię zasadności jej kodyfikacji). Celem części drugiej jest usytuowanie etyki zawodowej radcy, notariusza czy sędziego na tle etyk zawodowych innych profesji, tj. etyki medycznej i etyki biznesu. Trzecia, najważniejsza część pracy prezentuje ogólną teorię etyki prawniczej, nazwaną etyką sytuacyjną prawnika.

Etyka sytuacyjna prawnika to taka etyka zawodowa, która kładzie nacisk na osobistą decyzję w sytuacji dylematu etyczno-zawodowego. W przypadku prawnika decyzja ta wiąże się z odniesieniem do uniwersalnych wartości (takich jak sprawiedliwość czy tajemnica zawodowa), przez wzgląd na osobisty kontakt z kimś, kogo prawnik ma sądzić, bronić albo oskarżać. Taka koncepcja etyki zawodowej nawiązuje do dorobku trzech wielkich przedstawicieli etyki fenomenologicznej – Maxa Schelera, Nicolaia Hartmanna i Józefa Tischnera.

PAŹDZIERNIK 2008 r.

W październiku Instytut Etyki Prawniczej wspólnie z Instytutem Nauk o Państwie i Prawie Uniwersytetu Warszawskiego uruchomił seminarium badawcze „Granice działalności prawnika na rzecz klienta”, odbywające się w roku akademickim 2008/2009. W ramach seminarium odbył się szereg spotkań z udziałem m.in. prof. dr hab. Huberta Izdebskiego pt. „Modele działalności prawnika na rzecz klienta a zbieg standardów deontologii zawodowej, prof. dr hab. Marka Zirk-Sadowskiego (Uniwersytet Łódzki) pt. „Prawnik jako uczestnik szczególnego

dyskursu praktycznego”, mgr Pawła Skuczyńskiego pt. „Lojalność wobec klienta i jej granice jako zasada etyki prawniczej”, prof. dr hab. Tomasza Staweckiego pt. „Obowiązek przestrzegania prawa przy świadczeniu usług prawnych”, dr Pawła Łabieńca (Uniwersytet Łódzki) pt. „Niezależność i niezawisłość a konflikt interesów”, mgr Krzysztofa Kalety pt. „Niektóre obowiązki prawnika wobec sadu i urzędów”, mgr Łukasza Bojarskiego z Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka pt. „Działanie na rzecz klienta a koleżeństwo zawodowe”, dr Tatiany Chauvin pt. „Reprezentacja a sprawiedliwość proceduralna”, mgr Macieja Kuśmierczyka pt. „Nadużycie prawa procesowego przez obrońcę w postępowaniu karnym” oraz mgr Krzysztofa J. Matuszyka pt. „Ograniczenia reprezentacji w postępowaniu cywilnym”.

LISTOPAD 2008 r.

W połowie miesiąca osoby związane z Instytutem i Stowarzyszeniem wzięły udział w konferencji zatytułowanej „Niezależność sądownictwa i zawodów prawniczych jako fundamenty państwa prawa. Wyzwania współczesności”. Spotkanie zorganizowane zostało przez International Bar Association, CCBE, Krajową Izbę Radców Prawnych, Naczelną Radę Adwokacką oraz Helsińską Fundację Praw Człowieka.

GRUDZIEŃ 2008 r.

4 grudnia odbyło się spotkanie członków Stowarzyszenia z pracownikami Katedry Filozofii Prawa i Nauki o Państwie, z prof. dr hab. Tomaszem Stawekim

oraz dr Tomaszem Kozłowskim, zatytułowane „Po co prawnikom etyka prawnicza?”.

W dniach 5-7 grudnia członkowie Stowarzyszenia, Krzysztof Dzieduszycki oraz Anna Widz, uczestniczyli w tym samym czasie w V Kongresie Kół Naukowych w Radzikowie, podczas którego wygłosili wykład zatytułowany „Czy studenci prawa potrzebują etyki? Problematyka stosowania kodeksów etycznych na gruncie akademickim”.

W tym samym czasie na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego odbyła się konferencja „Wokół reguły”, podczas której referaty wygłosili m.in.. Katarzyna Mikołajczyk i Emilia Wardęga.

2009

STYCZEŃ 2009 r.

Dnia 8 stycznia 2009 r. odbyła się sesja naukowa zorganizowana przez Stowarzyszenie pt. „Za co uczelnia karze studenta? Wybrane problemy działalności Komisji Dyscyplinarnej do spraw studentów” pod patronatem JM Rektora UW połączona z promocją książki. Patronat medialny objęli serwis www.etykaprawnicza.pl, „Przegląd Prawniczy Uniwersytetu Warszawskiego” oraz „Edukacja Prawnicza”. Na początku sesji mgr Paweł Skuczyński zaprezentował książkę „Odpowiedzialność dyscyplinarna. Podstawy, procedura i orzecznictwo w sprawach studentów Uniwersytetu Warszawskiego 2000-2005”. Referaty wygłosili m.in. dr Paweł Borecki, mgr Dorota Orłowska („Materialnoprawne podstawy orzekania w sprawach dyscyplinarnych”), dr Rafał Morek, mgr Marta Czeladzka („Alternatywne metody rozwiązywania sporów uniwersy-

teckich”), prof. dr hab. dr hab. Wojciech Kocot, mgr Piotr Zawadzki („Studia zaufania publicznego?”), Katarzyna Mikołajczyk („Prezentacja i dyskusja nad projektem szkoleń w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej”).

LUTY 2009 r.

Zgodnie z uchwałą przyjętą przez Radę Instytutu Etyki Prawniczej w dniu 17 lutego 2009 r. podjęto starania o uruchomienie nowych projektów w ramach programu „Prawnik jako obywatel”. Między innymi przeprowadzono szereg konsultacji społecznych w tym zakresie oraz opracowano logotyp programu. Podjęto także starania o finansowanie programu. W 2009 roku Instytut Etyki Prawniczej ubiegał się o liczne dotacje, niestety z negatywnym skutkiem.

W lutym rozpoczął się kolejny cykl wykładów zatytułowanych „Etyka Prawnicza” pod opieką naukową prof. dra hab. Huberta Izdebskiego, który odbywał się na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Prelegentami byli m.in.: prof. dr hab. Hubert Izdebski („Zawody prawnicze jako zawody zaufania publicznego”), prof. dr hab. Andrzej Kojder („Etyka – moralność – deontologia”), dr Paweł Skuczyński („Tradycje etyki prawniczej”, „Rzetelność finansowa i zakończenie współpracy”, „Odpowiedzialność dyscyplinarna”), dr Marcin Matczak („Marketing usług prawnych i komunikacja z klientem”), dr Arwid Mednis („Konflikt interesów”), adw. Maciej Ślusarek („Tajemnica zawodowa”), SSN Teresa Romer (Bezstronność i niezawisłość sędziego”), prof. dr hab. Marek Zirk-Sadowski („Etyka sędziego a kultura prawna), prok. Krzysztof Parulski („Etyka prokuratora), kom. Andrzej Kulągowski, not. Czesława

Kołcun („Etyka komornicza”, „Etyka notariusza”), prof. dr hab. Witold Modzelewski, dr Wiesław Staśkiewicz („Etyka doradcy podatkowego. Etyka legislatora”), prof. dr hab. Zbigniew Cieślak, dr Krzysztof Wąsowski („Etyka urzędnika”), mgr Piotr Zawadzki („Studia prawnicze jako studia zaufania publicznego?”).

MARZEC 2009 r.

Dnia 6 marca 2009 Stowarzyszenie we współpracy z Kołem Naukowym „Prawo i Praktyka” zorganizowało konferencję zatytułowaną „Marketing usług prawnych”, której gośćmi byli m.in. prof. dr hab. Tomasz Stawecki, prof. dr hab. Hubert Izdebski, prof. dr hab. Francis Conte, dr Arwid Mednis, dr Marcin Chłodnicki, mgr Andrzej Kłosowski, Jakub Zadrozny, dr Maksymilian Cherka, dr Tomasz Kozłowski oraz mgr Paweł Skuczyński.

W dniach 27-29 marca członkowie Stowarzyszenia uczestniczyli w międzynarodowej konferencji naukowej „Współczesne przemiany państwa i prawa w krajach Europy Środkowej i Wschodniej” zorganizowanej przez Studenckie Koło Naukowe Prawników Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Prelegentami byli m.in. Iwo Małobęcki, Emilia Wardęga, Krzysztof Wawrzyniak, Katarzyna Mikołajczyk, Zuzanna Wencel, Wojciech Białogłowski.

KWIECIEŃ 2009 r.

Członkowie Stowarzyszenia uczestniczyli w konferencji „Co Polacy wiedzą o prawie?”, zorganizowanej przez Krajową Izbę Radców Prawnych dnia 16 kwietnia 2009 r.

Dnia 8 czerwca 2009 r. odbyła się konferencja pt. „Edukacja etyczna prawników – cele i metody”. Jej organizatorami były Instytut Nauk o Państwie i Prawie Uniwersytetu Warszawskiego oraz fundacja Instytut Etyki Prawniczej, a patronem Dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Punktem wyjścia był fakt, iż rozporządzeniem Ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 12 lipca 2007 r., ustanawiającego m.in. standardy kształcenia na kierunku prawo zobowiązało wydziały prawa w Polsce do umieszczenia w programach kształcenia prawniczego treści poszerzających wiedzę humanistyczną, w szczególności z zakresu etyki prawniczej – wymienionej obok filozofii, psychologii czy socjologii. W konsekwencji etyka prawnicza znalazła się w programach nauczania w zasadzie wszystkich wydziałów prawa w Polsce.

Podstawowym celem konferencji „Edukacja etyczna prawników – cele i metody” była wymiana doświadczeń dotyczących dydaktyki etyki prawniczej. Dlatego też poruszone zostały zarówno zagadnienia edukacji etycznej w ogóle i jej stosunku do kształcenia z zakresu etyki zawodowej, jak i szczegółowe kwestie treści zawartych w sylabusach etyki prawniczej w naszym kraju. Osobno dyskutowane były kwestie celów edukacji etycznej prawników, a w szczególności ich minimalistycznych i maksymalistycznych ujęć oraz relatywizacji do modeli kształcenia prawniczego. Podjęte zostały także problemy metod edukacji etycznej prawników i ich efektywności, ze szczególnym uwzględnieniem kształcenia klinicznego oraz tzw. *pervasive method*. Wśród prelegentów znaleźli się: prof. dr hab. Magdalena Środa, Uniwersytet Warszawski (referat „Edukacja etyczna a etyka zawodowa”),

prof. dr hab. Hubert Izdebski, Uniwersytet Warszawski (referat „Syllabus etyki prawniczej – doświadczenia polskie”), dr Iwona Bogucka, Uniwersytet Śląski (referat „Minimalistyczne i maksymalistyczne cele edukacji etycznej prawników”), dr Paweł Łabieniec, Uniwersytet Łódzki (referat „Etyka prawnicza w ogólnym i wyspecjalizowanym typie kształcenia prawniczego”), dr Paweł Skuczyński, Uniwersytet Warszawski (referat „*Pervasive method* w edukacji etycznej a kierunki badań w etyce prawniczej”) oraz mgr Łukasz Bojarski z Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka (referat „Etyka prawnicza w praktyce na przykładzie edukacji klinicznej”). Do druku przygotowywano pokonferencyjną publikację pt. „Edukacja etyczna prawników – cele i metody”, która stanowi kolejny tom z serii „Biblioteki Etyki Prawniczej”.

W tym miesiącu ukazała się trzecia pozycja z serii „Biblioteki Etyki Prawniczej” pt. „Etyka w administracji publicznej” autorstwa Iwony Boguckiej i Tomasza Pietrzykowskiego.

„Etyka w administracji publicznej” to podręcznik, w którym Autorzy dokonali analizy aspektów etycznych pracy urzędnika administracji publicznej oraz najważniejszych standardów i wartości związanych z pełnioną przez niego funkcją społeczną. Omawiane zagadnienia wskazują przenikanie się wymogów stawianych urzędnikom przez prawo i zasady etyki zawodowej. Praca jest napisana jasnym i zrozumiałym językiem, stanowi cenną pomoc zarówno dla studentów, jak i urzędników oraz innych osób związanych ze służbą publiczną, zainteresowanych etycznym wymiarem funkcjonowania administracji współczesnego państwa.

Dnia 19 czerwca podczas Walnego Zgromadzenia Członków wybrane zostały nowe władze Stowarzyszenia

w składzie: Prezes - Katarzyna Mikołajczyk, Wiceprezes ds. finansowych - Magdalena Liszka, Wiceprezes ds. organizacyjnych - Iwo Małobęcki.

LISTOPAD 2009 r.

Stowarzyszenie wspólnie z Kołem Naukowym Administratywistów „Ad Rem” podjęło się organizacji kolejnej konferencji pt. „Wybrane aspekty odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów i nauczycieli”, która miała miejsce dnia 27 listopada 2009 r. na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Dziekan WPIA UAM oraz Rektor UAM objęli konferencję honorowym patronatem. Referaty wygłosili m.in. Zuzanna Wencel („Materialnoprawne podstawy odpowiedzialności dyscyplinarnej”), Katarzyna Mikołajczyk („Granice odpowiedzialności dyscyplinarnej”), mgr Tomasz Sroka, Szymon Goliński („Wybrane problemy materialno prawne i procesowe związane z postępowaniem dyscyplinarnym przeciwko studentom”), mgr Marcin Romanowicz („Odpowiedzialność dyscyplinarna doktorantów”), Anna Wilińska („Orzecznictwo Komisji Dyscyplinarnej UAM - analiza, wybór”), dr Barbara Janusz-Pohl („Model postępowania dyscyplinarnego w sprawach studenckich”), Piotr Karlik („Prawo do obrony w postępowaniu dyscyplinarnym wobec studentów na tle postępowania karnego”), mgr Emilia Wojtkowska („Rola rzecznika dyscyplinarnego”), Magdalena Liszka („Problem odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów biorących udział w programach MOST i ERASMUS/SOKRATES”), Iwo Małobęcki („Ignorantia iuris nocet? - czy studenci prawa karani są surowiej?”).

2010

LUTY 2010 r.

W lutym rozpoczął się kolejny cykl wykładów pod zmienioną wskutek nowego programu studiów nazwą „Etyka Prawnicza”, pod opieką naukową prof. dra hab. Huberta Izdebskiego. Prelegentami byli m.in.: prof. dr hab. Hubert Izdebski („Zawody prawnicze jako zawody zaufania publicznego”), prof. dr hab. Andrzej Kojder („Etyka – moralność – deontologia”), dr Paweł Skuczyński („Tradycje etyki prawniczej”, „Rzetelność finansowa i zakończenie współpracy”, „Odpowiedzialność dyscyplinarna”), dr Marcin Matczak („Marketing usług prawnych i komunikacja z klientem”), dr Arwid Mednis („Konflikt interesów”) , adw. Maciej Ślusarek („Tajemnica zawodowa”), SSN Teresa Romer (Bezstronność i niezawisłość sędziego”), prof. dr hab. Marek Zirk-Sadowski („Etyka sędziego a kultura prawna), prok. Krzysztof Parulski („Etyka prokuratora), kom. Andrzej Kulągowski, not. Czesława Kołcun („Etyka komornicza”, „Etyka notariusza”), prof. dr hab. Witold Modzelewski, dr Wiesław Staśkiewicz („Etyka doradcy podatkowego. Etyka legislatora”), prof. dr hab. Zbigniew Cieślak, dr Krzysztof Wąsowski („Etyka urzędnika”), mgr Piotr Zawadzki („Studia prawnicze jako studia zaufania publicznego?”).

Po raz pierwszy uruchomiono nieobowiązkowe warsztaty połączone z wykładem specjalizacyjnym „Etyka Prawnicza”, które zrzeszają studentów zainteresowanych powyższą tematyką. Zajęcia prowadzone przez dr Pawła Skuczyńskiego odbywały się raz w tygodniu i nawiązywały do materii poruszanej przez prelegentów poszczególnych wykładów. Uczestnicy warsztatów dyskutowali na proponowane

przez prowadzącego tematy, wygłaszali referaty, a na ostatnich zajęciach, które odbyły się w czerwcu, przygotowali symulację obrad komisji dyscyplinarnej ds. studentów.

MARZEC 2010 r.

Zmieniły się władze Stowarzyszenia. Na Walnym Zgromadzeniu Członków Prezesem wybrana została Magdalena Liszka, Wiceprezesem ds. finansowych – Zuzanna Wencel oraz Wiceprezesem ds. organizacyjnych – Iwo Małobęcki.

KWIECIEŃ 2010 r.

Podczas I Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Obecność mediacji w kształceniu prawników” zorganizowanej przez Katedrę Teorii i Filozofii Prawa UMCS w Lublinie dr Paweł Skuczyński wygłosił referat „Rola mediatora w etyce prawniczej i nauczaniu etyki prawników”.

MAJ 2010 r.

Ogłoszony został Projekt Kodeksu Etyki Adwokackiej, w opracowaniu którego brali udział eksperci Instytutu oraz nad którym Instytut objął patronat. Projekt – będący de facto projektem wspólnego kodeksu etyki adwokatów i radców prawnych – został przyjęty w ramach wspólnego zespołu ds. etyki Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie i Okręgowej Izby Radców Prawnych w Warszawie w dniu 6 maja 2010 r. Skład zespołu stanowili radca prawny Justyna Bójko, radca prawny Adrian Dworzyński,

adwokat Jakub Jacyna, radca prawny Dariusz Korona, adwokat Bartosz Krużewski, radca prawny Tomasz Osinowski, adwokat Krzysztof Stępiński, adwokat Maciej Ślusarek oraz eksperci dr Tomasz Jaroszyński i dr Paweł Skuczyński. Zespół rozpoczął prace nad projektem na posiedzeniu w dniu 26 maja 2009 r. Prace zostały podzielone na dwa etapy. W pierwszym dokonano rozstrzygnięcia podstawowych kwestii dotyczących charakteru i struktury opracowywanego aktu, w drugim natomiast dyskutowano poszczególne grupy przepisów w brzmieniu proponowanym przez ekspertów zespołu. Następnie Projekt został publicznie ogłoszony poprzez umieszczenie go, wraz z wprowadzeniem i uzasadnieniem sporządzonymi przez ekspertów Instytutu, w internecie, wydanie w formie broszury oraz opublikowanie jako bezpłatnego dodatku do czasopisma Monitor Prawniczy. Dzięki temu możliwe było rozpoczęcie procesu społecznych konsultacji obejmujących przede wszystkim środowisko adwokatów i radców prawnych, które trwały łącznie 5 miesięcy od dnia przyjęcia Projektu przez zespół. Podsumowanie konsultacji zostało sporządzone przez ekspertów Instytutu.

Założeniem jest, że Projekt powinien podlegać dalszym pracom i dyskusjom, a dotychczasowa debata pozwoliła jedynie częściowo sformułować propozycje zmian poszczególnych rozwiązań Projektu. W pozostałym zakresie konieczne są pogłębione dalsze prace, jednakże ważnym efektem przeprowadzonych konsultacji jest wskazanie owych zagadnień do dyskusji.

Również w maju ukazała się czwarta pozycja w serii wydawniczej „Biblioteka Etyki Prawniczej”, którą stanowi „Status etyki prawniczej” autorstwa Pawła Skuczyńskiego, będąca redakcyjnie poprawioną wersją rozprawy doktorskiej „Filozoficzny i metodologiczny status etyki prawniczej”

obronionej na Uniwersytecie Warszawskim. Praca została nagrodzona przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, profesor Barbarę Kudrycką jako rozprawa doktorska stanowiąca osiągnięcie naukowe. Publikacja została dofinansowana przez Fundację Uniwersytetu Warszawskiego.

„Status etyki prawniczej” przedstawia podstawowe zagadnienia etyki prawniczej. Jest próbą odpowiedzi na pytanie, czym jest etyka prawnicza, jakie jest jej miejsce na tle etyki zawodowej w ogóle oraz jaką rolę etyka zawodowa może odegrać we współczesnym świecie.

Książka zawiera rozważania dotyczące m.in. historii etyki prawniczej i zawodów prawniczych oraz kształtowania się ich różnorodnych tradycji. Współcześnie tradycje te podlegają przemianom – jurydyzacji, profesjonalizacji i globalizacji. Książka zawiera także przegląd głównych koncepcji etyki prawniczej oraz propozycję wielopłaszczyznowej teorii etyki prawniczej, która przyjmując perspektywę krytyczną, wyjaśnia związki między podstawowymi kategoriami wszelkiej etyki zawodowej: obowiązkami zawodowymi, rolami zawodowymi oraz moralną odpowiedzialnością profesjonalistów. Rozważania dopełniają analiza relacji między etyką prawniczą a głównymi współczesnymi koncepcjami prawa oraz uwagi dotyczące programu badawczego etyki prawniczej i jej interdyscyplinarnej metodologii.

CZERWIEC 2010 r.

W dniach 25-27 czerwca w Spale odbyły się warsztaty naukowe zatytułowane „Zawody prawnicze w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego”. W ramach warsztatów wykłady wygłosili: dr Paweł Skuczyński („*Good governance*”

w wymiarze sprawiedliwości i zawodach prawniczych”, Karolina Mądrycka („Charakter prawny i moralny kodeksów etyki zawodowej”, mgr Piotr Zawadzki („Aplikacje prawnicze – organizacja i cele kształcenia”) oraz mgr Katarzyna Mikołajczyk („Czy istnieje konstytucyjne prawo do zachowania tajemnicy zawodowej?”).

PAŹDZIERNIK 2010 r.

W październiku ukazała się piąta pozycja serii wydawniczej „Biblioteka Etyki Prawniczej” zatytułowana „Edukacja etyczna prawników – cele i metody” pod redakcją naukową Huberta Izdebskiego i Pawła Skuczyńskiego. Jest to zbiór referatów wygłoszonych podczas konferencji o tym samym tytule współorganizowanej przez Instytut w 2009, która odbyła się na 8 czerwca 2009 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Jej podstawowym celem była wymiana doświadczeń dotyczących dydaktyki etyki prawniczej. Zamieszczone w książce referaty poruszają m.in. zagadnienia edukacji etycznej w ogóle i jej stosunku do kształcenia z zakresu etyki zawodowej, jak i szczegółowe kwestie treści zawartych w sylabusach etyki prawniczej w Polsce. Osobno dyskutowane są kwestie celów edukacji etycznej prawników, a w szczególności ich minimalistycznych i maksymalistycznych ujęć oraz relatywizacji do modeli kształcenia prawniczego. Podjęte zostały także problemy metod edukacji etycznej prawników i ich efektywności, ze szczególnym uwzględnieniem kształcenia klinicznego oraz tzw. *pervasive method*.

Dnia 4 października 2010 r. na Uniwersytecie Warszawskim odbyła się konferencja „Projekt wspólnego kodeksu

etyki adwokatów i radców prawnych” zorganizowana przez Okręgową Izbę Radców Prawnych w Warszawie, Okręgową Radę Adwokacką w Warszawie oraz Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego we współpracy z Instytutem. Konferencja stanowiła część konsultacji Projektu Kodeksu Etyki Adwokackiej z dnia 6 maja 2010 roku.

Podczas konferencji wystąpili m.in. prof. dr hab. dr hab. Krzysztof Rączka, Dziekan Wydziału Prawa i Administracji UW oraz r.pr. Michał Stępniewski (Dziekan OIRP w Warszawie) oraz adw. Ziemisław Gintowt (Dziekan ORA w Warszawie), którzy otworzyli konferencję, a także - w roli prelegentów prof. dr hab. dr hab. Hubert Izdebski, adw. Czesław Jawroski, r.pr. Zenon Klatka, r.pr. Elżbieta Kwiatkowska-Fałęcka, doc. dr Elżbieta Łojko, adw. Andrzej Michałowski, dr Paweł Skuczyński i prof. dr hab. dr hab. Tomasz Stawecki. Obrady były podzielone na dwa panele: „Etyka zawodowa a postrzeganie zawodów adwokata i radcy prawnego” oraz „Kodeks etyki adwokatów i radców prawnych w XXI wieku”.

LISTOPAD 2010 r.

Dnia 25 listopada dr Paweł Skuczyński wygłosił wykład pt. „Tworzenie i skuteczność kodeksów etyki zawodowej” na zebraniu Studenckiego Stowarzyszenia Etyki Prawniczej w Warszawie.

W listopadzie odbyło się Walne Zgromadzenie Członków, podczas którego wybrano nowe władze Stowarzyszenia w składzie: Prezes - Aleksander Maćkowski, Wiceprezes ds. finansowych - Marta Świętochowska, Wiceprezes ds. organizacyjnych - Damian Fogel.

2011

LUTY 2011 r.

W lutym rozpoczął się kolejny cykl wykładów zatytułowanych „Etyka Prawnicza” pod opieką naukową prof. dra hab. Huberta Izdebskiego. Prelekcje wygłosili m.in.: prof. dr hab. Hubert Izdebski („Zawody prawnicze jako zawody zaufania publicznego”), prof. dr hab. Andrzej Kojder („Etyka – moralność – deontologia”), dr Paweł Skuczyński („Tradycje etyki prawniczej”, „Marketing usług prawnych i komunikacja z klientem”, „Konflikt interesów”, „Tajemnica zawodowa”, „Rzetelność finansowa i zakończenie współpracy”, „Odpowiedzialność dyscyplinarna”), SSN Teresa Romer (Bezstronność i niezawisłość sędziego”), prof. dr hab. Marek Zirk-Sadowski („Etyka sędziego a kultura prawna”), prok. Krzysztof Parulski („Etyka prokuratora”), kom. Andrzej Kulągowski („Etyka komornicza”), not. Czesława Kołcun („Etyka notariusza”), mgr Piotr Zawadzki („Studia prawnicze jako studia zaufania publicznego?”). Równolegle z wykładem dr Paweł Skuczyński prowadził nieobowiązkowe warsztaty z „Etyki Prawniczej” grupujące zainteresowanych studentów.

MAJ 2011 r.

6 maja 2011 r. dr Paweł Skuczyński, prezes Instytutu wygłosił wykład inauguracyjny „Praca pro bono a pomoc prawna i profesjonalizm prawniczy” podczas XV Ogólnopolskiej Konferencji Uniwersyteckich Poradni Prawnych „Etyka a profesjonalizm prawników” zorganizowanej przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego.

W czerwcu ukazała się szósta pozycja serii wydawniczej „Biblioteka Etyki Prawniczej” zatytułowana „Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy 2” pod redakcją naukową Huberta Izdebskiego i Pawła Skuczyńskiego. Książka stanowi drugi zbiór studiów pod tytułem „Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy”, stanowiąc kontynuację publikacji z 2008 roku, która zainicjowała serię wydawniczą Biblioteka Etyki Prawniczej. Podobnie jak w przypadku pierwszego tomu Autorom, reprezentującym różne ośrodki i środowiska naukowe, przysługiwało prawo swobodnego wyboru tematyki oraz sposobu prezentacji i argumentacji. Przedstawili oni opracowania urozmaicone tematycznie i odmienne pod względem metodologicznym. Dzięki temu książka po raz kolejny dowodzi znacznego zróżnicowania pól badawczych w sferze etyki prawniczej, jak również różnorodności podejść i wyjaśnień określanych tym mianem zjawisk z pogranicza prawa i moralności.

Na książkę składa się kilkanaście opracowań, podzielonych na trzy, wyróżnione na potrzeby publikacji, części. Są one poświęcone socjologicznym problemom zawodów prawniczych, różnym aspektom granic, jakie stawia się działalności prawnika na rzecz klienta, i wreszcie problemom deontologii zawodowej, przez które to pojęcie rozumie się ogólniejsze kwestie ze sfery etyki prawniczej, pozostające w ścisłym związku z praktyką prawa, a dotyczące zarówno mającej podstawowe znaczenie dla zawodów zaufania publicznego tajemnicy zawodowej, jak i etyki szczególnych grup zawodowych stosujących prawo.

WRZESIEŃ 2011 r.

17 września Prezes Instytutu wziął udział w dyskusji panelowej zatytułowanej „Etyka fundraisingu i pozyskiwania funduszy przez organizacje pozarządowe” podczas VI Ogólnopolskiego Forum Inicjatyw Pozarządowych, które odbyło się w Warszawie.

Pod koniec miesiąca uczestniczył również w debacie pt. „Zasady etyki sędziowskiej – teoria i praktyka” zorganizowanej przez Kolegium Redakcyjne Kwartalnika „Krajowa Rada Sądownictwa”.

PAŹDZIERNIK 2011 r.

W ramach I Kongresu Etyki Fundraisingu zorganizowanego przez Polskie Stowarzyszenie Fundraisingu dr Paweł Skuczyński wziął udział w debacie zatytułowanej „Dlaczego fundraising musi opierać się na etyce”.

LISTOPAD 2011 r.

Na Walnym Zgromadzeniu Członków zostały wybrane nowe władze Stowarzyszenia w składzie: Prezes – Iga Małobęcka, Wiceprezes ds. finansowych – Natalia Nader, Wiceprezes ds. organizacyjnych – Iwo Małobęcki. Przewodniczącym Komisji Rewizyjnej został Aleksander Maćkowski.

Zasady Etyczne Studentów Prawa

Zasady Etyczne Studentów Prawa, opracowane przez Studenckie Stowarzyszenie Etyki Prawniczej na podstawie istniejących w tradycji studiowania na naszym Wydziale najlepszych wzorców – mają stać się obiektywnym standardem, z którym trzeba będzie konfrontować własną postawę i zachowanie. Niezwykle cenna to inicjatywa, która przypomina w tak wyraźny i jednoznaczny sposób, że zawód prawnika ma być zawodem zaufania publicznego. Czy takim rzeczywiście będzie, zależy od kondycji moralnej każdego z nas – naszej uczciwości, rzetelności, przywiązania do prawdy i obiektywizmu, a także odpowiedzialności za wzmacnianie takich wzorów postępowania w konkretnym działaniu, w życiu prywatnym i zawodowym. Zasady Etyczne wzywają do tego rodzaju postawy każdego z nas. I mimo, że wydają się one oczywiste i uniwersalne, warto je skodyfikować i stale się do nich odwoływać.

Jestem głęboko przekonany o tym, że jednym z głównych celów studiów prawniczych jest wzmocnienie albo nawet wpojenie takich zasad etycznego postępowania wszystkim naszym studentom, niezależnie od roku studiów czy przyjętej specjalizacji. Zasady te trzeba odczytywać jako dwustronne zobowiązanie do przestrzegania pewnych kanonów, na tyle wartościowych, że prowadzących do dobrowolnego mitygowania się w sięganiu po doraźnie korzystne rozwiązania, jeśli te drugie stoją w sprzeczności z tymi pierwszymi. Każą nam wszystkim

podjąć starania o jeszcze lepsze wykształcenie i większą rzetelność w stosunku do innych: kolegów – studentów i pracowników naukowych, a później klientów i współpracowników.

Jest oczywiste, że Zasady Etyczne nakładają zarazem zobowiązanie na drugą stronę procesu dydaktycznego – nauczycieli akademickich, aby nie tylko uczyli studentów etycznego postępowania, ale aby sami w taki właśnie sposób działali i stanowili wzór dla swoich uczniów.

Zasady Etyczne musimy odczytywać jako zobowiązania doniosłe, unikać ich lekceważenia czy wręcz naginania do doraźnych potrzeb. Jak wskazywał Roman Ingarden, „wielkość i rodzaj odpowiedzialności nie są po prostu zależne od wartości wyniku, lecz często są dość trudną do objęcia wzrokiem wypadkową całej sytuacji wziętej w aspekcie wartości przed i po zdecydowaniu się na określone postępowanie”. Widać zatem wyraźnie, że prezentowane Zasady Etyczne Studentów Prawa mają pomóc w dokonywaniu dobrych i bardziej świadomych wyborów, osiągnięciu pożądanej dojrzałości i wzrastającej odpowiedzialności studentów prawa i młodych prawników.

Prof. dr hab. Tadeusz Tomaszewski
Dziekan Wydziału Prawa i Administracji
Uniwersytetu Warszawskiego

Z uznaniem odnoszę się do inicjatywy prezentacji i upowszechnienia w środowisku studentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu „Zasad Etycznych Studentów Prawa”,

opracowanych przez Studenckie Stowarzyszenia Etyki Prawniczej. Wierzę, że nikogo nie trzeba przekonywać o potrzebie i celowości kształtowania w każdym człowieku właściwych postaw etycznych, natomiast wśród studentów prawa w szczególności także tych postaw, które winny charakteryzować uczestnika studiów prawniczych. Ich przestrzeganie jest pożądane nie tylko z tego względu, że w powszechnym oczekiwaniu taka winna być właśnie postawa studentów prawa, ale także dlatego, że bez ich poszanowania nie sposób wyobrazić sobie przestrzegania potem, w przyszłej zawodowej działalności prawniczej, zasad etyki właściwych dla zawodów prawniczych. Są to tymczasem zawody zaufania publicznego wymagające bezwzględnego respektowania wysokich w tym względzie standardów.

W tych warunkach byłoby powszechnym – jak sądzę – pragnieniem, aby aktywność Studenckiego Stowarzyszenia Etyki Prawniczej i Klubu Naukowego Aequitas, inaugurującego swą działalność na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, aktywność bardzo pożądana oraz zasługująca na uznanie i wspieranie, przejawiała się w upowszechnianiu wśród studentów prawa także tych zasad etycznych, których przestrzeganie winno towarzyszyć wykonywaniu różnych zawodów prawniczych oraz różnym innym rodzajom prawniczej aktywności. Uświadamiamy sobie bowiem niedostatki rejestrowane w tym względzie. Już w okresie studiów ciąży więc na nas obowiązek wspólnego podejmowania działań na rzecz kształtowania w studentach prawa postaw etycznych, powszechnie oczekiwanych u prawników.

Obu wskazanym wyżej organizacjom życzę więc pomyślnego realizowania planowanych zamierzeń. Obiecuję ich życzliwe śledzenie i wspieranie.

Prof. dr hab. Andrzej J. Szwarc
Dziekan Wydziału Prawa i Administracji
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Z ogromnym zadowoleniem przyjąłem informację o powstaniu na naszym Wydziale Koła Naukowego Collegium Pro Ethica Iuri. Etyka prawnicza nie dotyczy wyłącznie zawodów prawniczych czy też wyżyn uniwersyteckich katedr. Etyka prawnicza – zwykła uczciwość w postępowaniu, przyjmowanych zasadach i respektowanych standardach zachowania, powinna też cechować studentów, zwłaszcza studentów prawa.

Opracowanie, rozpowszechnianie i wiedza o Zasadach Etycznych Studentów Prawa – to trudne do przecenienia wartości, jednak zdawać należy sobie sprawę, że nie zawsze będą one wystarczającym drogowskazem pośród dylematów studenckiego życia. Dyrektywy postępowania, z konieczności o charakterze ogólnym, mogą jedynie wspierać konieczną wrażliwość, prawość i poczucie moralne. Gdy tych ostatnich zabraknie, żaden Kodeks, żadne Zasady Etyczne nie wymuszą etycznego postępowania.

Wierząc, że nie można być dobrym prawnikiem nie tylko bez zapoznania się w toku edukacji uniwersyteckiej z etyką prawniczą, ale przede wszystkim bez codziennego jej respektowania, życzę studentom-członkom Koła Nauko-

wego Collegium Pro Ethica Iuri sukcesów w działalności na rzecz rozpowszechniania Zasad Etycznych Studentów Prawa i kształtowania w społeczności akademickiej postaw etycznych najwyższej próby.

Prof. dr hab. Jarosław Warylewski
Dziekan Wydziału Prawa i Administracji
Uniwersytetu Gdańskiego

Studenckie Stowarzyszenie Etyki Prawniczej ma zaszczyt oddać do Państwa rąk Zasady Etyczne Studentów Prawa. Są one efektem długich prac i zwieńczeniem dotychczasowego dorobku Stowarzyszenia. Nasza działalność doprowadziła nas do wniosku, iż poziom etyczno-moralny polskich studentów prawa wymaga stałej troski i uwagi, aby trwale mógł odpowiadać standardom, jakich wymaga się od kandydatów do zawodów związanych z wymiarem sprawiedliwości. Dlatego też stworzenie zbioru powszechnie obowiązujących zasad etycznych, którymi powinni kierować się przyszli prawnicy uznaliśmy za konieczne.

Zasady Etyczne są dostosowanymi do specyfiki zawodów prawniczych oraz kształcenia uniwersyteckiego normami wynikającymi z ogólnych norm moralnych. Specyfikę tę tworzy przede wszystkim potrzeba szczególnego zaufania jakim cieszyć powinien się prawnik. Zaufanie do prawnika to być albo nie być prawa. Osiąga się je nie tylko w pracy zawodowej, wykonując ją rzetelnie i starannie, lecz także swą postawą w życiu prywatnym. Niewątpliwie postawa w czasie studiów odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu odpowiednich zachowań osób należących do zawodów zaufania publicznego. Zasady Etyczne Studentów Prawa mają stale o tym przypominać.

Same Zasady Etyczne nie spełnią jednak tej ważnej funkcji jaką powinny wypełniać prawnicze studia uniwersyteckie. Nie zastąpią one wykładów z etyki zawodowej i, co najważniejsze, pozytywnego wzoru płynącego od tych, którzy powinni nie tylko nauczać, ale też wychowywać. Zasady Etyczne Studentów Prawa nie są więc wystarczającą odpowiedzią na istniejące problemy.

Podkreślić chcemy, iż Zasady Etyczne są naszą propozycją, z której sformułowaniami ktoś może się nie zgodzić. Mimo iż staraliśmy się uniknąć treści kontrowersyjnych, na pewno nie udało się to w pełni. Zapraszamy więc wszystkich do dyskusji i zgłaszania własnych postulatów. Radość nasza będzie tym większa, jeśli mogłyby Zasady Etyczne dać asumpt do takiej dyskusji.

Zasady Etyczne nie są normami posiadającymi formalną sankcję. Nadanie im takiej sankcji leży poza naszymi możliwościami. Wskazujemy jedynie drogę, którą mogą podążać organizacje studenckie oraz samorząd akademicki, przyczyniając się w ten sposób do podwyższenia rangi Zasad. Niewątpliwie tam lokujemy swe nadzieje, zachowując cały czas na uwadze właściwego adresata Zasad Etycznych – każdego studenta prawa.

Studenckie Stowarzyszenie Etyki Prawnicy

W trosce o dobro polskiego wymiaru sprawiedliwości, wierząc w głęboki związek między poziomem moralnym prawników a wykształceniem i wychowaniem przez studia prawnicze, pragnąc urzeczywistniać zasady etyki zawodowej prawników od początków życia zawodowego, opierając się na długoletniej tradycji etyki zawodowej polskich prawników oraz na bogatych doświadczeniach zagranicznych uniwersytetów, przekonani o doniosłości i niezbędności poszanowania niezmiennych zasad etycznych oraz roli uczciwego postępowania w życiu każdego człowieka, a w szczególności osób mających wykonywać zawody zaufania publicznego, my, studenci prawa spisujemy niniejsze Zasady zobowiązując się do ich poszanowania i przestrzegania.

Rozdział I. Zasady ogólne

1.

Zasady Etyczne Studentów Prawa wynikają z ogólnych norm moralnych dostosowanych do specyfiki zawodów prawniczych oraz kształcenia uniwersyteckiego.

2.

Student postępuje uczciwie, honorowo i z zachowaniem należytej staranności, mając na uwadze godność każdego człowieka.

3.

Student nie powinien brać udziału w przedsięwzięciach ani podejmować się zajęć, uwłaczających jego godności lub mogących podważyć zaufanie do niego.

4.

Studenci współdziałają na rzecz krzewienia i upowszechniania niniejszych Zasad z całym środowiskiem akademickim oraz osobami i instytucjami spoza niego.

5.

Powinnością studenta jest przestrzeganie Zasad. Szczególnie naganne jest ich świadome naruszanie w celu osiągnięcia indywidualnych korzyści.

Rozdział II. Studia

6.

Student traktuje wykształcenie prawnicze jako wartość samą w sobie dokładając wszelkich sił aby nieustannie doskonalić swą wiedzę.

7.

Student dąży do uczynienia swojej wiedzy wszechstronną poprzez uczestnictwo w zajęciach nieobowiązkowych, w tym pozaprawniczych, w szczególności w studenckim ruchu naukowym.

8.

Student traktuje egzamin jako rzetelny sprawdzian, poddaje mu się uczciwie, korzystając ze swej wiedzy w celu osiągnięcia jak najlepszych wyników.

9.

Student podporządkowuje się regulaminowi studiowania, nie próbując środkami pozaregulaminowymi poprawiać swych wyników, w szczególności nie narusza porządku sesji egzaminacyjnej.

10.

Student dąży do doskonalenia się także praktycznie, w szczególności poprzez uczestnictwo w systemie nieodpłatnej pomocy prawnej, nie zaniedbując obowiązków uniwersyteckich.

Rozdział III.

Stosunek studenta do pracowników naukowych

11.

Student darzy pracowników naukowych szacunkiem i zaufaniem.

12.

Student zachowuje odpowiedni dystans i powagę w kontaktach z pracownikami naukowymi, unikając w szczególności poufalitych kontaktów osobistych.

13.

Student nie wykorzystuje prywatnych kontaktów i zażyłości z pracownikami wydziału.

Rozdział IV.

Relacje między studentami.

14.

Student jest życzliwy dla innych studentów oraz odnosi się z szacunkiem do ich osiągnięć.

15.

Student stara się pomagać innym studentom, w szczególności w nauce, dostosowaniu do wymogów życia uniwersyteckiego oraz przestrzeganiu niniejszych Zasad.

16.

Studenci nie unikają wzajemnej krytyki, rzeczowo dyskutując traktują ją jako środek do doskonalenia się oraz swych umiejętności zawodowych.

Rozdział V.

Stosunek studenta do uczelni.

17.

Student dba o honor uczelni oraz godnie ją reprezentuje, także poza jej murami.

18.

Student aktywnie uczestniczy w ważnych dla społeczności akademickiej wydarzeniach.

19.

Student stara się działać na rzecz poprawy uniwersytetu poprzez uczestnictwo w dyskusjach na ten temat oraz działając w organizacjach akademickich.

20.

Student dba o swe akademickie prawa i wolności i gotów jest stawiać w ich obronie.